

KÜRESEL ENTEGRASYON SÜRECİNDE STRATEJİK BİR OYUNCU OLARAK RUSYA VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

RUSSIA AS A STRATEGIC PLAYER IN THE GLOBAL INTEGRATION PROCESS AND INTERNATIONAL ORGANIZATIONS

Demet Şefika Mangır*

* Doç. Dr. Selçuk
Üniversitesi Uluslararası
İlişkiler Ana Bilim Dalı
ORCID: 0000-0002-2542-
8551
E-mail:
demetacar@selcuk.edu.tr

Makale Türü
Araştırma Makalesi
Article Type
Research Article

Geliş Tarihi
Received
10.02.2025

Kabul Tarihi
Accepted
10.06.2025

Önerilen Atf Şekli /
Recommended Citation:
Mangır, Ş.D, (2025).
Küresel Entegrasyon
Sürecinde Stratejik Bir
Oyuncu Olarak Rusya Ve
Uluslararası Kuruluşlar,
Akşehir Meslek
Yüksekokulu Sosyal
Bilimler Dergisi, 19, 38-59

ÖZET

(Küresel entegrasyon süreci, devletleri ve uluslararası kuruluşları ekonomik kalkınma, iklim değişikliği, çevre kirliliği ve uluslararası çatışmalar gibi karmaşık sorunlarla mücadelede iş birliğine yöneltmiştir. Bu bağlamda Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB) ve Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) gibi kuruluşlar, çok taraflı çözümler geliştirme çabalarının merkezinde yer alırken, büyük güçlerin bu yapılarla katılımı küresel sorunların çözümündeki etkilerini artırmaktadır. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, küresel güç dengesinde derin değişimlere yol açarak Rusya'nın uluslararası kuruluşlarla iş birliğini daha aktif bir şekilde şekillendirmesine zemin hazırlamıştır. Sovyet mirası ve BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyelik gibi avantajlar, Rusya'nın küresel düzeyde etkisini artırmasına katkıda bulunmuştur. Ayrıca, Avrasya Ekonomik Birliği ve Şanghay İşbirliği Örgütü gibi bölgesel oluşumlar, Rusya'nın modern dış politikasında önemli rol oynamaktadır. Makale, Rus dış politikasının uluslararası kuruluşlarla ilişkilerini tarihsel miras ve güncel stratejik hedefler çerçevesinde analiz etmekte, bu bağlamda BM, APEC ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü gibi platformlardaki etkisini ele almaktadır. Rusya'nın iş birliği stratejileri, uluslararası düzenin şekillenmesinde aktif bir rol oynadığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler; Küresel Entegrasyon, Bölgesel İşbirliği, Rus Dış Politikası, Avrasya Ekonomik Birliği, Şanghay İşbirliği Örgütü.

ABSTRACT

The process of global integration has led states and international organizations to cooperate in tackling complex problems such as economic development, climate change, environmental pollution and international conflict. In this context, organizations such as the United Nations (UN), the European Union (EU) and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) are at the center of efforts to develop multilateral solutions, while the participation of great powers in these structures increases their influence in solving global problem. The collapse of the Soviet Union led to profound shifts in the global balance of power, paving the way for Russia to more actively shape its cooperation with international organization. The Soviet legacy and advantages such as permanent membership in the UN Security Council have contributed to Russia's growing influence at the global level. Moreover, regional formations such as the Eurasian Economic Union and the Shanghai Cooperation Organization play an important role in Russia's modern foreign policy. The article analyzes the relations of Russian foreign policy with international organizations within the framework of historical legacy and current strategic goals, and in this context, it discusses its influence in platforms such as the UN, APEC and the Organization of the Black Sea Economic Cooperation. Russia's cooperation strategies show that it plays an active role in shaping the international order.

Keywords; Global Integration, Regional Cooperation, Russian Foreign Policy, Eurasian Economic Union, Shanghai Cooperation Organization.

KÜRESEL ENTEGRASYON SÜRECİNDE STRATEJİK BİR OYUNCU OLARAK RUSYA VE ULUSLARARASI KURULUŞLAR

GİRİŞ

Küresel entegrasyon süreci, uluslararası toplumu sürdürülebilir ekonomik kalkınma, iklim değişikliği, atmosferik ve diğer çevresel kirlilik, uluslararası ihtilaflar, devlet içi çatışmalar, kitle imha silahlarının yayılması ve uluslararası terörizm gibi bir dizi zorlu sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Bunun yanı sıra, küreselleşme çağında devletler ve uluslararası kuruluşlar arasındaki iş birliği, ekonomik, siyasi, sosyal, insani ve çevresel çıkarların koordinasyonu açısından kritik bir rol oynamaktadır (Keohane, 2002, 39-41). Günümüzde, küresel meselelerin çözümü ikili ilişkilerin ötesine geçmiş, çok taraflı mekanizmalar aracılığıyla ortak çözümler geliştirilmesi gerekliliği ortaya çıkmıştır. Bu durum, uluslararası kuruluşların, özellikle Birleşmiş Milletler (BM), Avrupa Birliği (AB), Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) ve benzeri yapıların önemini artırmıştır. Örneğin BM, uluslararası barış ve güvenliği koruma, insani krizlere müdahale etme ve sürdürülebilir kalkınmayı teşvik etme gibi birçok alanda merkezi bir aktör olarak kabul edilmektedir. Öte yandan, uluslararası kuruluşlar, devletlerin egemenliği karşısında nispeten daha zayıf konumda olsalar da, artan iş birliği ve küresel sorunların karmaşıklığı bağlamında rolleri giderek genişlemektedir. Bu bağlamda, bölgesel kuruluşların etkisi dikkat çekmektedir. Örneğin AB'nin çevre politikalarındaki liderliği veya ASEAN'ın ekonomik entegrasyon çabaları uluslararası düzenin önemli unsurlarıdır. Bu bağlamda Rusya örneğinde olduğu gibi, büyük güçlerin uluslararası kuruluşlara katılımı, bu yapıların etkinliğini ve küresel sorunların çözümündeki rolünü önemli ölçüde şekillendirmektedir. Rusya, BM Güvenlik Konseyi'ndeki daimi üyeliği, Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) liderliği ve Şanghay İşbirliği Örgütü'ndeki (ŞİÖ) aktif katılımıyla hem küresel hem de bölgesel düzeyde iş birliği süreçlerine katkıda bulunmaktadır.

Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, dünyanın en büyük güçlerinden birinin demokratik gelişim sürecine girmesiyle birlikte, küresel güç dengesi üzerinde derin bir değişim yapılması gerekmiştir. Soğuk Savaş dönemi boyunca uluslararası ilişkilerin birçok alanına damga vuran iki kutbun mücadelesi anlayışının sona ermesi, yalnızca küresel savaş tehditlerini ortadan kaldırmakla kalmamış, aynı zamanda silahlanma yarışının büyük bir bölümünü de gereksiz hale getirmiştir. Bunun ötesinde, bu dönüşüm hem bölgesel hem de küresel düzeyde yapıcı uluslararası iş birliği için önemli bir zemin hazırlamış ve BM gibi kuruluşların daha aktif bir şekilde rol almasını mümkün kılmıştır (Brown, 2022; 187-188). Dolayısıyla Sovyet sonrası dönemde, çok taraflı iş birliğine yönelik bu yeni yönelim, BM'nin yanı sıra bölgesel iş birliği girişimlerini de güçlendirmiştir. Örneğin, AEB ve ŞİÖ gibi platformlar, yeni güç dengelerinin oluşumunda önemli bir rol oynamıştır. Bu dönem, aynı zamanda uluslararası kuruluşların, özellikle küresel barış ve güvenliği sağlamada etkili bir iş birliği mekanizması geliştirme çabalarını da artırmıştır.

Modern Rusya, neredeyse tüm açık uluslararası hükümetler arası kuruluşlarda yer almakta, aynı zamanda bazı kapalı bölgesel kuruluşlarda (ŞİÖ) ve açık bölgesel (APEC Forumu) veya gayri resmi yapılar (G20, BRICS, vb.) içinde önemli roller üstlenmektedir. Bu katılım, 21. yüzyılda Rusya'nın hem bölgesel hem de küresel düzeyde daha özgüvenli bir duruş sergilemesine olanak sağlamış ve bireyci bir yaklaşım yerine giderek uluslararası bir yöntemi tercih etmesine neden olmuştur. Rusya'nın uluslararası kuruluşlarla çeşitli düzeylerde (evrensel, bölgesel) iş birliğini inceleyen birçok akademik çalışma bulunmasına rağmen, bu konu hala güncelliğini korumaktadır. Bu bağlamda, makalede Rus dış politikasının temel unsurlarına dayanarak, uluslararası kuruluşlarla iş birliğini karakterize eden bazı yönler ele alınacaktır. Makale öncelikle Sovyet mirası ve uluslararası kuruluşlara yönelik Rus yaklaşımlarını ele alarak, Sovyetler Birliği'nin diplomatik ve ideolojik mirasından kalan ve uluslararası alandaki gücünü sürdüren önemli bir unsur olan BM'deki daimi üyeliğine odaklanacaktır. Rusya'nın uluslararası kuruluşlarla ilişkileri, hem tarihi miras hem de modern dış politika hedefleri çerçevesinde irdelenecektir. Uluslararası örgütlerle iş birlikleri, Rusya'nın küresel ve bölgesel düzeydeki etkisini artırmasını sağlarken, uluslararası düzenin farklı alanlarında aktif bir oyuncu olmasına olanak tanımaktadır. Sovyetler sonrası alanda entegrasyon birliklerinin tarihindeki ilk aşama olarak değerlendirilen Bağımsız Devletler Topluluğuna (BDT), Avrupa'nın en eski kurumlarından biri olan AK ile Rusya arasındaki iş birliğine değinilmektedir. Rusya'nın sürükleyici güç olarak görüldüğü ve Sovyet sonrası alanda entegrasyon süreçlerini güçlendirmek açısından önemli görülen, AEB, ŞİÖ ve Asya-Pasifik bölgesine, özellikle APEC Forumu'na ve Karadeniz bölgesindeki devletlerarasındaki iş birliğini içeren Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütüne değinilerek sonuçlar ve önerilerle sonlandırılacaktır.

Uluslararası Sistemde Rusya: Tarihsel Kökenler, Stratejik Yaklaşımlar ve Kurumsal Etkileşim

1990'larda Sovyet sonrası dönemde Rus dış politikasındaki değişim, sosyalizmin çöküşü ve güçlü bir devletin on beş yeni devlete bölünmesiyle ortaya çıkan ulusal zayıflığın kabulüne dayanmıştır. Bu süreçte, iç istikrar ve mali hayatta kalma süreçlerine odaklanan Rusya, Sovyet sonrası alan çerçevesinde bile, lider bir rol üstlenme konusunda tereddüt etmesine ve hatta Rusya'nın bölgesel bir lider pozisyonu üstlenmeye çalışmasına karşın Vladimir Putin yönetimi ile yeni bir Rus küreselciliğinin yeniden dirilişi gerçekleşmiştir (Nikitin, 2008; 9). Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Rus dış politikası hakkında iki büyük tartışma ortaya çıkmıştır. Birincisi, Rusya'nın ulusal çıkarlarının, ABD'nin liderlik ettiği Euro-Atlantik dünyasıyla daha yakın ilişkiler kurup bu yapıya entegre olarak mı, yoksa ABD'nin dünya çapındaki gücünü sınırlamayı ve dengelemeyi amaçlayan dostlar ve ortaklar arayarak mı daha iyi sağlanacağıdır. İkincisi ise Rusya'nın Avrasya alanının yeniden entegrasyonuna ne ölçüde katkıda bulunması gerektiği ve bu bölgedeki diğer büyük güçlerin siyasi ve ekonomik etkisinin genişlemesini engelleyip kendi çıkarlarını korumak için aktif olarak hareket etmesi gerekmediğidir (Gvosdev ve Marsh, 2013; 88-89). Bu tartışmalar, Rus dış politikasında üç ana düşünce ekolünü -Batıcılar (Westernizers), Devletçiler (Statists) ve Medeniyetçiler (Civilizationists)- öne çıkartmıştır. Bu ekoller, Rus dış politikasının yönelimlerini belirleyen temel çerçeveleri oluşturmakta, her biri farklı ulusal çıkar tanımları ve küresel güç dengelerine yönelik farklı stratejiler önermektedir. Bu bağlamda, Avrupa-Atlantik yapılarıyla iş birliğini teşvik eden ve ABD, AB gibi aktörlerle ilişkileri geliştirme çabalarını destekleyen Batıcılar, Rusya'nın geleceğinin Batı ile entegrasyonda olduğunu, demokratik reformlar, piyasa ekonomisine geçiş ve Batı ile yakın ilişkilerin Rusya'nın ulusal çıkarlarına hizmet edeceğini savunmaktadırlar (Tsygankov, 2016; 4-5). Dış politikada pragmatik ve güç odaklı bir yaklaşımı benimseyen Devletçiler, Rusya'nın güçlü bir devlet yapısını koruması ve ulusal egemenliğini ön planda tutması gerektiğini savunmakta ve ülkenin stratejik çıkarlarını vurgularken, bölgesel liderlik hedeflerini ön plana çıkarmaktadırlar. Bu bağlamda Avrasya alanının yeniden entegrasyonu ve bölgesel iş birliği çabaları, bu düşünce ekolünün temelini oluşturmaktadır (Tsygankov, 2016; 6-7). Rusya'nın kendine özgü bir medeniyet olduğunu ve Batı değerlerinden bağımsız bir kimlik geliştirmesi gerektiğini savunan Medeniyetçiler, Sovyetlerin tarihsel, kültürel ve dini mirasına vurgu yaparak, özellikle Avrasya merkezli bir dış politika izlenmesi gerektiğini belirtmektedirler (Tsygankov, 2016; 8-9). Dolayısıyla Medeniyetçiler, çok kutuplu bir dünya düzenini destekler ve Batı'nın küresel hakimiyetine karşı bir denge unsuru olarak Rusya'yı konumlandırmaktadır. Bu bağlamda Rusya'nın dış politika yaklaşımlarında özellikle Medeniyetçi düşünce okulunun bir alt akımı olarak öne çıkan önemli bir ideolojik yapılanma da Avrasyacılık ekolüdür. Bu ekol, Rusya'nın hem coğrafi hem de kültürel olarak benzersiz bir Avrasya medeniyeti olduğu iddiasına dayanmakta ve Rusya'nın uluslararası sistemdeki yerini Batı'ya ya da Doğu'ya tam anlamıyla bağlanmaksızın, özgün bir liderlik konumunda tanımlamaktadır (Mangır, 2020; 195). Bu ideoloji, Avrasya Ekonomik Birliği (EAEU) ve ŞİÖ gibi bölgesel iş birliği mekanizmaları aracılığıyla, eski Sovyet alanının ekonomik ve siyasi bir bütünlük içinde yeniden entegrasyonunu teşvik etmektedir. Bu noktada Aleksandr Dugin, Rusya'nın Avrasya coğrafyasında liderlik pozisyonunu sağlamlaştırması gerektiğini ileri sürmekte ve Batı'nın liberal değerlerini ve ABD'nin küresel hegemonyasını eleştirerek, NATO'nun genişlemesine ve AB'nin bölgedeki etkisine karşı çıkmaktadır (Dugin, 2001; 56-57). Dolayısıyla Avrasyacılar, ABD liderliğinde tek kutuplu bir dünya düzeni yerine çok kutuplu bir uluslararası sistemi desteklemekte, Rusya'nın Çin, Hindistan, Türkiye gibi yükselen güçlerle iş birliği yaparak Batı karşısında bir denge kurmasını öngörmektedirler.

Rusya Federasyonu'nun ilk devlet başkanı Boris Yeltsin'in yönetimi, dış politikada Euro-Atlantik entegrasyona yoğunlaşmıştır. Bu yaklaşım, Rusya'nın gerçek çıkarlarına zarar verse de Batı saflarına katılma arzusu olarak kendini göstermiştir. Bu konuda Dışişleri Bakanı Andrei Kozyrev'in açıklamaları, "Batı'nın gelişmiş ülkeleri, Rusya'nın doğal müttefikleridir" ve Rusya'nın dış politikasının öncelikli olarak bu ülkelere, özellikle ABD, Fransa, Birleşik Krallık (UK) ve Almanya'ya yönelik olacağını göstermektedir (Kozyrev 2002). Bu bağlamda Avrasya, Uzak Doğu, Güney Asya, Orta Doğu, Afrika ve Latin Amerika gibi diğer dünya bölgeleri tamamen dışlanmamış olsa da, Rus dış politikasında ikincil konumda görülmüştür (Gvosdev ve Marsh, 2013; 89). Aslında dünya, Amerikan merkezliliği veya giderek merkezileşmiş bir Batı ya da Kuzey Yarımküre bağlamında olmasa bile, giderek daha tek kutuplu bir hale gelirken, Rusya'nın Batı ile ve Euro-Atlantik devletler topluluğuyla entegrasyonu o dönemde tek geçerli seçenek olarak görünüyordu.

Rusya'da Batı'ya yönelik kaygılar dile getirilmiş olsa da, 1990'ların sonlarına kadar ABD, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO) ve AB ile özel ilişkiler geliştirme, stratejik ortaklıklar kurma, Yediler Grubu (G7),

Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ve Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü'ne (OECD) katılma gibi politikalarda etkin olmuştur. Dolayısıyla, Yeltsin ve Kozyrev, Batı'ya ilişkin daha ılımlı politik yaklaşımlar sergilemişlerdir. Batılı uluslararası kuruluşlara hızlı bir şekilde üye olmayı ve eski Sovyet devletleriyle ilişkileri asgari düzeye indirmeyi planlamışlardır. Bu adımlar, Rusya'yı gelişmiş Avrupa ülkeleri içerisine taşımaya yönelik birer işaret olarak algılanmıştır (Tsygankov, 2016; 262). Ancak Rusya'nın uluslararası politikada Batıyla entegrasyon adımlarında, Primakov'un dışişleri bakanı olarak atanması ile önemli değişimler yaratmıştır. Primakov, tek kutuplu ABD hegemonyasına bir alternatif olarak "Büyük Güç Dengeleme" konseptini geliştirmiştir. Bu strateji, dünyayı çok kutuplu bir sisteme dönüştürmeyi ve eski Sovyetler Birliği ülkelerinin Rusya liderliğinde yeniden entegrasyonunu hedeflerken, Çin ve Hindistan gibi ülkelerle iş birliğini, Amerikan üstünlüğüne karşı denge unsuru olarak öne çıkarmıştır. Dolayısıyla, Primakov'un önerileri, ABD'nin hegemonik gücüne meydan okuma ve uluslararası ilişkilerde denge yaratma çabası olarak vurgulanmıştır. Bu bağlamda, Rusya, uluslararası arenada bir büyük güç olarak tanınmayı ve Avrasya'daki liderliğini pekiştirmeyi amaçlamıştır. Bu yaklaşım, özellikle Çin ve Hindistan gibi yükselen güçlerle ilişkilerin derinleştirilmesini desteklemiş ve Rusya'nın çok kutuplu bir dünyada stratejik bir oyuncu olarak konumlanmasını sağlamıştır. Ancak bu vizyonun birçok unsuru, ekonomik kısıtlamalar ve uluslararası engeller nedeniyle tam anlamıyla gerçekleştirilememiştir.

2000'li yılların başında Rusya, uluslararası diplomatik angajmanlarını genişletmeye odaklanmıştır. Bu dönemde Vladimir Putin'in başkan olarak göreve başlamasıyla birlikte, terörizm gibi küresel istikrarsızlıklarla mücadele ve yeni ekonomik fırsatların değerlendirilmesi gibi stratejik konular öncelik kazanmıştır. Putin, Rusya'nın Batı ile ortak projelerde yer almasını ve bu projeler aracılığıyla ekonomik modernizasyonunu hızlandırmasını önermiştir. Bu çerçevede, Rus dış politikası, ABD'nin gücünü dengelemekten ziyade, "büyük güç" statüsünü ekonomik olarak sürdürülebilir kılmaya yönelik bir "Pragmatik İşbirliği" anlayışı üzerine yeniden yapılandırılmıştır (Ziegler, 2018; 88-89). Dolayısıyla, Putin'in liderliği, Rusya'nın ulusal çıkarlarının yeniden tanımlanmasına öncülük etmiştir. Diplomasi, artık sadece güç dengesi sağlama aracı değil, aynı zamanda Rus ekonomisinin küresel ölçekteki modernizasyonuna hizmet eden bir mekanizma olarak değerlendirilmiştir. Bu süreçte Rusya, hem terörizme karşı mücadelede hem de enerji ve ticaret gibi alanlarda çok taraflı işbirliklerini artırarak uluslararası sistemde aktif bir rol oynamayı hedeflemiştir (Hill, 2015; 112-115). Putin'in liderliğinde benimsenen bu pragmatik yaklaşım, Soğuk Savaş sonrası dönemin jeopolitik gerçekliklerine bir yanıt olarak şekillenmiştir.

Rus dış politikasının bu dönemdeki diğer bir temel özelliği de Çin ile ortaklıkların derinleştirilmesi ve Avrasya entegrasyon projelerinin teşvik edilmesidir. ŞİÖ ve BRICS gibi platformlarda aktif rol alınarak, Batı dışı uluslararası işbirliği yapıları oluşturulmaya çalışılmıştır (Simons, 2020; 498). Bu hamleler, Putin'in çok kutuplu bir dünya düzeni vizyonunu desteklemiş ve Batı ile rekabet yerine, küresel güçlerin birlikte çalışabileceği bir modelin ortaya konmasını amaçlamıştır (Freire, 2020; 451). Bu bağlamda, Rusya'nın ŞİÖ ve BRICS projelerine katılımı, uluslararası ilişkilerin yeni aktörleri arasında stratejik bir ağ kurma isteğinin bir ifadesi olarak görülebilir. Görüldüğü üzere, Rus dış politikası, Rusya'nın temel stratejik çıkarlarına ve ekonomik ile sosyal kalkınma hedeflerine uygun bir şekilde tasarlanmalıdır. Bununla birlikte, Rusya'nın küresel ölçekli çıkarları göz önünde bulundurularak, önceliklerine karar verilmesi gereklidir.

Rusya Federasyonunun, demokratik, federal bir hukuk devleti olduğu ve yönetim biçiminin cumhuriyet olduğu ifadelerinin yer aldığı (Constitution of the Russian Federation) anayasal düzenlemede, Rusya'nın bağımsız ve egemen bir devlet olduğu vurgulanmakta ve aynı zamanda uluslararası toplumla iş birliği yapma gerekliliğine işaret edilmektedir. Rusya'nın küresel topluluğa entegrasyonunun önemi, Anayasa'nın başlangıç bölümünde yer alan şu sözlerle daha açık bir şekilde ifade edilmiştir; "Biz, Rusya Federasyonu'nun çok uluslu halkları, kendimizi dünya topluluğunun bir parçası olarak kabul ediyoruz..." (Constitution of the Russian Federation). Bu ifadeler, halkın uluslararası toplumla entegrasyon konusundaki iradesini ve bu entegrasyonun Rusya için stratejik önemini yansıtmakta, küresel düzeyde iş birliğinin önemini vurgulayan bir çerçeve sunmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar, günümüzde devletlerle birlikte uluslararası ilişkilerin ve küresel topluluğun aktif katılımcıları olarak merkezi bir rol oynamaktadır. Rusya Federasyonu, bu dinamik içinde oldukça geniş kapsamlı bir angajman sergileyerek, 300'den fazla uluslararası kuruluşun faaliyetlerine katılmaktadır. Bu bağlamda kuruluş işlevi ve amaçlarına göre BM bünyesindeki organlar ve bunlara bağlı uzmanlaşmış kuruluşlar, Rusya'nın aktif olduğu en önemli uluslararası mekanizmalardır. Bu kuruluşlar, küresel barış ve güvenlik, insani yardım ve sürdürülebilir kalkınma gibi alanlarda merkezi bir rol üstlenmektedir. Ekonomik ve Teknik İş Birliği Kuruluşlarında yer alan Rusya, ekonomik, ticari, finansal, yatırım, bilimsel ve teknik iş birliği alanlarında geniş bir katılım sergilemektedir. Ayrıca, çevre, kültürel ve eğitim alanlarındaki uluslararası iş birliklerine de aktif olarak

katkı sağlamaktadır. Uluslararası kulüpler, birlikler ve topluluklar da Rusya'nın uluslararası ilişkilerdeki angajmanının bir parçasıdır. Bu yapıların arasında G20, BRICS ve ŞİÖ gibi platformlar öne çıkmaktadır. Dolayısıyla, Rusya'nın uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileri, dış politikasının temel unsurlarından biri haline gelmiştir. Bu etkileşimler, zaman zaman uluslararası alanda prestij kazanma ve küresel sorunların çözümüne katkıda bulunma fırsatları olarak görülürken, tarihsel olarak Sovyetler Birliği döneminden kalma deneyimlerle şekillendirilmesi belirsizliklere yol açabilmektedir (Ivanova, 2023, 88).

Rusya'nın uluslararası kuruluşlarla olan ilişkileri, tarihsel ve ideolojik kökenleri nedeniyle özgün bir yapı göstermektedir. İlk olarak, Sovyetler Birliği döneminde Rusya, devletlerarası birliklere karşı keskin bir eleştirel duruş sergilemiştir. Bu tutum, Milletler Cemiyeti ve Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile olan erken dönem etkileşimlerinde belirginleşmiştir. Sovyetler Birliği'nin Milletler Cemiyeti'nden çıkarılması ve ILO'dan geçici olarak çekilmesi, Rusya'nın uluslararası kuruluşlara karşı olumsuz algısını derinleştirmiştir (Barkin, 2006; 211). Bu bağlamda Sovyetler Birliği, uluslararası örgütleri emperyalist dış politikanın bir aracı olarak değerlendirmiştir. Soğuk Savaş sırasında bu tutum, bölgesel birliklerin açıkça göz ardı edilmesi ve BM ile bazı uzmanlaşmış kuruluşlarının faaliyetlerinin fiilen engellenmesi şeklinde kendini göstermiştir (Sluga, 2019; 29). Dolayısıyla, süper güçler arasındaki rekabetin sık sık sahne aldığı BM gibi evrensel kuruluşlar, özellikle barış ve güvenlik alanında uzun süreli bir durgunluk yaşanmış, Sovyetler Birliği, çok taraflı kurumlar çerçevesinde etkili bir iş birliği mekanizması geliştirmekten kaçınmış ve Batı'nın öne sürdüğü modelleri benimsemeyi reddetmiştir. Bunun yerine, BM, Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı (IAEA) veya Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Komisyonu (AGİT) gibi kurumlar oluşturulurken daha savunmacı bir tutum sergileyerek, ABD ve müttefikleriyle eşitlik fırsatlarını her şekilde korumuştur.

Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra, Rusya uluslararası kuruluşlarla olan ilişkilerini yeniden yapılandırmak zorunda kalmıştır. Bu dönemde Rusya, ABD ile çok taraflı kurumlarda karşı karşıya kaldığı savunmacı pozisyonunu terk etmek için fırsatlar aramış ve daha aktif bir küresel entegrasyon stratejisi benimsemiştir. Bu bağlamda Rusya, Batı dünyasında ortaya çıkan mevcut uluslararası kuruluşlara katılımını genişletmiş ve yeni bölgesel organizasyonların oluşturulmasında rol almıştır. Bu dönemde, Uluslararası Para Fonu (IMF), AK, G8 ve APEC gibi kuruluşlara üye olmuş; ayrıca Baltık Denizi Devletleri Konseyi ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün kurucusu olmuştur (Bolt ve Cross, 2018; 122). Ayrıca Rusya, ASEAN, MERCOSUR, NATO ve AB ile aktif diyalog başlatmış ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) reformlarına öncülük etmiştir. Aynı zamanda, Çin ile ŞİÖ'nün kurucuları arasında yer alarak Asya-Pasifik entegrasyonuna öncülük etmiştir. Bu girişimler, Rusya'nın uluslararası kuruluşlara entegrasyon yoluyla demokratik devletler topluluğunda yer edinme çabasını ve Asya ile daha dengeli bir dış politika geliştirme hedefini yansıtmaktadır (Lambert, 2022; 41-42). Görüldüğü üzere, Rusya hem bölgesel hem de küresel düzeyde daha özgüvenli bir diplomasi benimsemiş, uluslararası kuruluşlarla ilişkilerinde bireyci yaklaşımdan ziyade uluslararası bir çizgiye yönelmiştir. Bu strateji, özellikle Avrasya bölgesindeki entegrasyon projelerinde daha çok görülmektedir. Bu bağlamda son yıllarda, Rusya'nın uluslararası stratejisinin merkezinde EAEU gibi daha kompakt ve işlevsel yapılar yer almıştır. Dahası, Gümrük Birliği'nin kuruluşu ve ardından EAEU'nun hayata geçirilmesi, Rusya'nın bölgesel liderlik iddiasını güçlendirmiştir. Bu girişimler, eski Sovyetler Birliği coğrafyasındaki ülkelerle daha derin ekonomik ve siyasi iş birliği hedeflerini yansıtmaktadır.

Rusya, Pasifik bölgesinde de ASEAN ile ilişkilerini güçlendirmiştir. 2005'ten itibaren düzenlenen Rusya-ASEAN zirveleri ve 2011'den itibaren Doğu Asya Topluluğu çerçevesindeki etkin katılımı, Asya-Pasifik bölgesindeki stratejik rolünü genişletme çabalarını göstermektedir. Bu bağlamda Rusya, uluslararası kuruluşları yalnızca birer iş birliği aracı olarak değil, aynı zamanda bölgesel ve küresel düzeyde kendi çıkarlarını destekleyen platformlar olarak görmektedir. Özellikle EAEU gibi oluşumlar, Avrupa Birliği'ne alternatif bir model oluşturmayı hedeflerken, ASEAN gibi çok taraflı platformlarda aktif katılım, Rusya'nın çok kutuplu dünya düzenindeki pozisyonunu güçlendirme amacını taşımaktadır (Krapohl ve Vasileva-Dienes, 2020; 357-359).

Görüldüğü üzere Rusya, uluslararası kuruluşları bağımsız aktörlerden ziyade büyük güçler tarafından yönlendirilen araçlar olarak değerlendirmektedir. Rusya, kontrol edemeyeceği veya kendi çıkarlarına uygun biçimde şekillendiremeyeceği kurumların etkisini zayıflatmaya yönelik stratejiler geliştirmekte; buna karşılık, kendi etkisini artırabileceği alternatif yapılar oluşturmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, Rusya'nın uluslararası ilişkilerdeki temel yaklaşımı, uluslararası hukuku dikkate almak ancak bu hukuk çerçevesine zorunlu bağlı kalmaktan kaçınmaktır. Rusya, dünya meselelerinin düzenlenmesi için büyük güçlerin bir araya geldiği organizasyonları tercih etmektedir. Özellikle, BM Güvenlik Konseyi ve veto yetkisine sahip daimi beş üye grubu, Rusya'nın kendisini en rahat hissettiği ve etkisini en iyi şekilde hissettirebildiği yapılar arasında yer almaktadır.

(Kembayev, 2016, 167-168). Dolayısıyla bu yapı, Rusya'nın uluslararası sistemde büyük güç statüsünü koruma çabasının bir yansımasıdır. Makalenin ilerleyen kısımlarımda kronolojik sıralama dikkate alınarak Rusya'nın üyesi olduğu uluslararası örgütlerin Rus dış politikasındaki işlevselliği üzerinde durulacaktır.

Rusya'nın Çok Taraflı Diplomasi Stratejisi Birleşmiş Milletler ve Güvenlik Konseyi

Rusya'nın çok taraflı diplomasi anlayışı, AB'nin politikalarının değer temelli yakınsamasını hedefleyen “etkili çok taraflılık” kavramından ayrılarak, daha çok çıkar temelli bir “güçler konseri” modeline dayanmaktadır. Bu yaklaşım temelinde Rusya, dünya meselelerinde tek bir süper gücün liderliğine karşı çıkarak, “devletlerin kolektif liderliği” fikrine öncelik vermektedir. Bu model, küresel meselelerde başlıca devletlerin eşit sorumluluk almasını öngörmektedir (Torkunov ve Zagorski, 2019; 102). Ayrıca çok taraflı diplomasi, ilgili ülkeler arasında koordine edilmiş bir politika gerektirdiği için Rusya, kendisinin yer almadığı veya onaylamadığı karar süreçlerinden çıkan sonuçları meşru saymamaktadır. Bu tutum, NATO ve AB gibi Rusya'nın üyesi olmadığı bölgesel kuruluşların kararlarına da yansımaktadır. Dolayısıyla Rusya, çok taraflı diplomasiyi, ortaya çıkan çok kutuplu dünya düzenindeki güç dağılımını yansıtacak şekilde yapılandırmayı amaçlamakta ve özellikle Çin, Hindistan ve Brezilya gibi yükselen güçleri içeren bir yapıya vurgu yapmaktadır. Bu çerçevede, Rusya'nın BM'ye odaklanması pragmatist bir yaklaşımdır. BM, Rusya tarafından modern çok taraflı diplomasinin temel unsuru olarak görülmekte ve eşsiz bir meşruiyet zemini sunmaktadır. BM Güvenlik Konseyi ve özellikle daimi üyeler grubu, Rusya'nın küresel sistemdeki büyük güç statüsünü sürdürmesi açısından kilit bir rol oynamaktadır.

Küresel güç dengesinin, tek kutuplu bir yapıdan çok kutuplu ve daha karşılıklı bağımlılık temelinde şekillenen bir sisteme evrilmesiyle Rusya'nın dış politikası iddialı ve zaman zaman çatışmacı bir yönelim göstermiştir. Örneğin, İran'ın nükleer programına verilen açık destek, Batı ve İsrail'in itirazlarına rağmen Tahran'a uçak savar füze satışı kararı, Hamas hükümetini Rusya'ya davet etmesi, Güney Osetya'ya yönelik Gürcistan saldırısına yanıt olarak Gürcistan'ın işgal edilmesi ve kısa bir süre sonra Güney Osetya ile Abhazya'nın bağımsızlıklarının tanınması gibi eylemler dikkat çekicidir. Rus dış politikası bu tür tek taraflı girişimler nedeniyle uluslararası eleştiri almış ve ülkenin diplomatik izolasyonu artmış olmasına rağmen geri adım atılmamıştır. Son dönemde bu dinamikler, özellikle Suriye, Orta Doğu'nun geri kalanı, Ukrayna, Kore Yarımadası ve Doğu ile Güney Çin Denizi üzerindeki anlaşmazlıklar bağlamında daha da belirgin hale gelmiştir. Bu gelişmeler, BM Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasındaki birlikteliği zayıflatmış ve Konsey'in uluslararası sistemdeki hâkimiyetini azaltmıştır. Artık Rusya, Batı tarafından belirlenen, kontrol edilen ve uygulanan normlara ve uygulamalara uyma eğiliminden uzaklaşmıştır. Dahası, Güvenlik Konseyi'nin daimi üyeleri arasındaki artan bölünmeler, seçilmiş üyelere küresel meselelerde daha etkin bir rol oynama fırsatı sunmuştur.

Görüldüğü üzere Rusya'nın BM Güvenlik Konseyi ile ilişkilerindeki değişim iki temel sonuç doğurmuştur. İlk olarak, Rusya'nın artık BM'yi uluslararası arenadaki süper güç statüsünü teyit etmek için bir araç olarak görmediği ve Güvenlik Konseyi'ni yalnızca uluslararası platformdaki sesi olarak değerlendirmedeği görülmektedir. İkinci olarak da, ABD'nin tek kutupluluğunun aşınması ve ABD ile daha yapıcı ilişkiler geliştirme olasılığı, Rusya'nın Güvenlik Konseyi'ni Batı'nın tek taraflı gücünü dengelemek için kullanma stratejisini eskisi kadar kritik görmemesine neden olmuştur. Bu iki faktörün bir araya gelmesi, BM'nin Rusya'nın dış politikasındaki rolünü ve önemini yeniden şekillendirmekte ve organizasyonun daha az stratejik bir araç olarak algılanmasına yol açmaktadır. Dolayısıyla Rusya, büyük güçler arasında Avrupa sahnesindeki hak ettiği yere geri döneceği beklentisiyle hareket etmekte ve beklentiler doğrultusunda, Avrupa'daki büyük uluslararası örgütlerle işbirliği yapmaya ve kıtadaki politik entegrasyona yönelik aktif bir rol üstlenmeyi hedeflemektedir.

Rusya'nın "Yakın Çevre" Politikası Bağlamında Bağımsız Devletler Topluluğu

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT), eski Sovyet coğrafyasında entegrasyon süreçlerinin ilk aşaması olarak kabul edilmekte ve Rusya'nın bölgesel politikalarında stratejik bir araç olarak görülmektedir. 8 Aralık 1991 tarihinde Belarus, Rusya ve Ukrayna tarafından imzalanan anlaşma, Sovyetler Birliği'nin hukuki varlığının sona erdiğini ve BDT'nin resmen kurulduğunu ilan etmiştir. 21 Aralık 1991'de Alma-Ata Deklarasyonu'nun kabulüyle eski Sovyetler Birliği'ne bağlı diğer devletler de BDT'ye katılmış ve örgüt, Avrasya bölgesinde ekonomik, siyasi ve güvenlik iş birliğini teşvik eden bir platform olarak konumlandırılmıştır (Helwig, 2023; 27).

BDT'nin temel hedefi, üye devletler arasında modernleşmeyi desteklemek, inovasyon alanında yakın iş birliği sağlamak, gıda ve enerji güvenliğini artırmak ve serbest ticaret bölgesi oluşturmak olarak belirlenmiştir. Kültür, eğitim, bilim ve medya gibi alanlarda da iş birliğini teşvik eden BDT, insani ilişkilerin geliştirilmesini öncelikli bir hedef olarak görmektedir (Kim ve Anichkin, 2020; 112). Güvenlik alanında ise terörizm, sınır aşan organize suçlar, yasadışı göç, insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı ve doğal afetler gibi yumuşak güvenlik tehditleri üzerine ortak bir gündem oluşturulmuştur. BDT içinde anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi, topluluğun kurumsal istikrarı için kritik bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir (Linich, 2023; 39). Aynı zamanda, üye devletlerin dünya siyasetinde ortak pozisyonlar belirleyebilmesi için siyasi istişare mekanizmaları geliştirilmiştir. Dolayısıyla BDT'nin kuruluş amacı, üye devletler arasında dostane ilişkileri, iyi komşuluk ilişkilerini, etnik uyumu, güveni ve karşılıklı anlayışı geliştirmek olarak belirlenmiştir. Aynı zamanda, ekonomik entegrasyonu desteklemek, ortak bir pazar oluşturmak ve dış politika faaliyetlerini koordinasyon içinde yürütmek de örgütün temel hedefleri arasında yer almaktadır (Linich, 2023; 19).

Gümrük politikası, enerji iş birliği ve Avrasya pazarının geliştirilmesi BDT'nin öncelikli çalışma alanları arasında bulunurken, zamanla örgütün etkinliği konusunda çeşitli tartışmalar ortaya çıkmıştır. Rusya, BDT'yi kendi dış politika stratejisinde öncelikli bir jeopolitik mekanizma olarak görmekte ve bölgesel nüfuzunu pekiştirmek için bu örgütü bir araç olarak kullanmaktadır. Rusya yönetimi, eski Sovyet ülkeleriyle entegrasyonu teşvik eden ancak tam bir siyasi birliktelik içermeyen bir model geliştirmiştir. Ancak, Rusya'nın dış politika yaklaşımı, entegrasyonun gönüllülük esasına dayanması gerektiğini savunan üye ülkelerle zaman zaman çelişmiştir (Arbatova, 2019; 38). Son yıllarda Rusya'nın BDT'ye yaklaşımı, bölgesel güvenlik, ekonomik iş birliği ve siyasi istikrarın sağlanması yönünde yeniden şekillenmiştir. 2014'te Kırım'ın ilhakı ve Ukrayna krizinden sonra, bazı BDT ülkelerinin Rusya ile ilişkileri değişmiş ve örgütün iç dengeleri önemli ölçüde etkilenmiştir. Örneğin, Gürcistan 2008'deki Rus-Gürcü Savaşı'nın ardından BDT'den ayrılırken, Ukrayna ise 2018'de örgütten çıkma sürecini resmen başlatmıştır (Kim ve Anichkin, 2020; 113).

Ekonomik iş birliği açısından bakıldığında, Rusya BDT'yi AEB ve Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü (KGAÖ) gibi daha ileri entegrasyon projeleri için bir geçiş platformu olarak değerlendirmektedir. BDT çerçevesinde oluşturulan ekonomik iş birliği mekanizmaları, üye devletler arasında ticaret, gümrük politikaları ve enerji transferini düzenlemeye yönelik önemli adımlar içermektedir. Özellikle enerji sektöründe, Rusya BDT üyeleriyle gaz ve petrol arzına dayalı ekonomik ilişkilerini koruyarak, bu ülkelerin enerji bağımlılığını kendi lehine kullanmaktadır (Chowaniak vd., 2021; 18). BDT'nin güvenlik işlevi, Rusya'nın bölgesel güvenlik stratejisiyle doğrudan bağlantılıdır. Rusya, örgütü askeri iş birliğini güçlendirmek ve bölgedeki istikrarsızlıkları yönetmek için bir araç olarak kullanmaktadır. Ancak, Ukrayna, Moldova ve Gürcistan gibi ülkeler BDT içindeki askeri koordinasyon projelerine mesafeli yaklaşırken, Kazakistan, Belarus ve Ermenistan gibi ülkeler Rusya'nın liderliğinde geliştirilen güvenlik iş birliği mekanizmalarına daha olumlu yaklaşmaktadır (Torkunov ve Zagorski, 2019; 112).

Rusya'nın BDT'ye yönelik tutumu, bölgesel nüfuzunu koruma ve eski Sovyet coğrafyasında siyasi ve ekonomik bağları güçlendirme stratejisiyle örtüşmektedir. Ancak, örgütün etkinliği, üye devletlerin Rusya'nın liderliğine yönelik farklı yaklaşımları nedeniyle zaman zaman sınırlı kalmaktadır. Rusya, BDT'yi hem Avrasya entegrasyonu için bir platform hem de Batı ile jeopolitik rekabetinde stratejik bir araç olarak görmeye devam etmektedir (Šćepanović, 2022; 175). Dolayısıyla Rusya, BDT'yi bölgesel liderliğini pekiştirmek için en önemli dış politika araçlarından biri olarak görmektedir. Rusya, bu örgütün en büyük siyasi ve ekonomik gücü konumundadır ve topluluk içinde öncü bir rol üstlenmektedir. Rusya'nın BDT'ye yönelik politikası, eski Sovyet coğrafyasındaki nüfuzunu sürdürme çabasının bir parçası olarak değerlendirilmektedir.

1990'lı yıllarda, Avrupa ile entegrasyon sürecinde dışlanan Rusya, stratejik önceliğini eski Sovyet coğrafyası üzerine yoğunlaştırmıştır. 1993 Dış Politika Konsepti, Rusya'nın eski Sovyet ülkeleriyle güçlü bağlar kurmasını ve entegrasyonu teşvik etmesini bir öncelik olarak tanımlamaktadır. Bu belge, Rusya'nın eski Sovyet cumhuriyetleri üzerindeki nüfuzunu sürdürmesi gerektiğini ve bu ülkelerde yaşayan Rusların haklarının korunmasının kritik önem taşıdığını belirtmektedir (Beliakova, 2020; 72). Bu noktada BDT'nin entegrasyon potansiyeline yönelik inanç, 1993 Dış Politika Konsepti'nde çok seviyeli ve kademeli bir entegrasyon modeli olarak tanımlanmıştır. Bu model, her üye devletin entegrasyon derecesini ve konularını kendisinin belirleyebileceği esnek bir sistem öngörmektedir (Islamov, 2018; 49). Bu bağlamda BDT, 1991 yılında kurulduğunda Rusya'nın bölgesel stratejisinde öncelikli bir jeopolitik araç olarak değerlendirilmiş, bu önem 2000 ve 2008 yıllarında kabul edilen Dış Politika Konseptleri ile de pekiştirilmiştir. Her iki belge, BDT'nin çok yönlü, tam teşekküllü bir entegrasyon projesine dönüşemediğini kabul etmekte ve bu nedenle topluluk içinde ya da dışında farklı iş birliği platformlarının önemine vurgu yapmaktadır.

Görüldüğü üzere BDT, Rusya'nın Avrasya'daki jeopolitik çıkarlarını sürdürmek için kritik bir araç olmaya devam etmektedir. Örgütün etkinliği, üye ülkelerin Rusya ile entegrasyon konusundaki farklı yaklaşımları nedeniyle zaman zaman sınırlı kalmaktadır. Ancak Rusya, BDT'yi hem ekonomik entegrasyon hem de bölgesel güvenlik ve siyasi iş birliği için kullanmaya devam etmektedir (Morozova, 2018; 355). Dahası BDT, eski Sovyet ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi bağları koruma ve güçlendirme mekanizması olarak işlev görmektedir, ancak üye devletlerin farklı öncelikleri nedeniyle entegrasyon süreci zaman zaman sekteye uğramaktadır. Bu nedenle BDT'nin entegrasyon sürecinde karşılaştığı zorluklar, birkaç temel nedene dayanmaktadır. Bunlardan ilki, yeni bağımsız devletlerin bütünleşme çabalarının yalnızca BDT mekanizmalarına odaklanmamış olmasıdır. Örneğin, Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından kurulan GUAM gibi alternatif yapılar, BDT'nin bölgesel hâkimiyetine meydan okuyan iş birlikleri geliştirmiştir (Arbatova, 2019; 35). Ayrıca, EurAsEC ve AEB gibi daha ileri entegrasyon projeleri, BDT'nin etkinliğini sınırlayan faktörler arasında yer almıştır. İkinci olarak, BDT'nin kurumsal yapısının zaman içinde değişime uğraması, örgütün istikrarlı bir entegrasyon modeli oluşturmamasını zorlaştırmıştır. Örneğin, Ukrayna 1990'ların ortalarında "BDT üyesi devlet" kavramını daha esnek olan "BDT katılımcısı devlet" olarak değiştirmiş, böylece örgütün karar alma mekanizmalarına katılımını sınırlamıştır (Linich, 2023; 78). Dolayısıyla, BDT içinde 12 üye devletin tamamının ortak imzasını taşıyan kararların sayısı oldukça sınırlı kalmış, çoğu kararlar 5-6 ülkenin mutabakatıyla alınabilmektedir. Ancak bu sınırlamalara rağmen, Rusya, BDT'yi bölgesel önceliklerinin merkezinde tutmaya devam etmektedir. 2013 yılında yayımlanan Rus Dış Politika Konsepti, yakın çevre politikası çerçevesinde BDT'yi Rusya'nın dış politikasındaki en önemli araçlardan biri olarak tanımlamıştır (Kim ve Anichkin, 2020; 112). Bu bağlamda, Rusya, BDT içindeki ekonomik ve siyasi iş birliklerini geliştirmeyi sürdürmekte ve örgütü Avrasya'daki jeopolitik dengeler açısından kritik bir yapı olarak değerlendirmektedir. Dolayısıyla Rusya için BDT, bölgesel liderliğini pekiştirmek ve Batı ile jeopolitik rekabette avantaj sağlamak için kritik bir platform olmaya devam etmektedir.

Rusya'nın Karadeniz'de Güvenlik ve Ekonomi İkilemi Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü

Karadeniz bölgesi, jeostratejik ve jeoekonomik açıdan büyük öneme sahip Avrupa, eski Sovyet coğrafyası ve Kafkasya gibi çeşitli bölgelerin kesişim noktasında yer almaktadır. Bu konum, bölgeyi tarih boyunca hem bölgesel aktörlerin hem de küresel güçlerin özel ilgi alanı hâline getirmiştir. Osmanlı ve Rus İmparatorlukları döneminde, bölge iki büyük gücün etkisi altında kalarak uluslararası etkileşime kapatılmış ve çoğunlukla bu imparatorlukların jeopolitik rekabet alanı olarak şekillenmiştir (Eshba, 2013; 43). Soğuk Savaş dönemiyle birlikte Karadeniz, iki kutuplu uluslararası sistemin getirdiği jeopolitik bölünmelerin merkezinde yer almış ve bu durum, bölge ülkeleri arasında kapsamlı bir iş birliğinin geliştirilmesini önemli ölçüde engellemiştir (Buzan ve Wæver, 2003; 248). Ancak, Soğuk Savaş sonrası süreçte bölgesel iş birliğini teşvik etmeye yönelik çeşitli girişimler gündeme gelmiştir. Bu bağlamda, 1992 yılında kurulan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), bölgedeki ülkeler arasında ekonomik iş birliğini kurumsal bir çerçevede geliştirmeyi amaçlayan önemli bir platform olarak ortaya çıkmıştır (Kuşku-Sönmez, 2014; 490).

KEİ'nin kurumsal yapısı, bölgedeki diğer iş birliği girişimlerine kıyasla daha gelişmiş bir formata sahip olsa da, genel anlamda bölgedeki entegrasyon süreçleri siyasi bir birlikten ziyade ekonomik ve teknik iş birliğine

odaklanmaktadır (Aydın, 2005; 82). Bunun temel sebeplerinden biri, bölgedeki büyük güçlerin, özellikle Rusya'nın, KEİ ve benzeri bölgesel oluşumları kendi jeopolitik çıkarları doğrultusunda yönlendirme çabalarıdır (Rüma, 2011; 137). Dolayısıyla Rusya'nın KEİ'ye yönelik yaklaşımında, genel anlamda iki yönlü bir strateji izlenmektedir. Bir yandan KEİ'nin bölgesel ticaret ve ekonomik iş birliği konularına odaklanmasını destekleyerek, bu örgütü siyasi bir rekabet platformu hâline gelmekten alıkoymaya çalışmaktadır (Nuriyev, 2008; 87). Diğer yandan ise Rusya, KEİ içindeki ekonomik ağırlığını ve enerji politikaları üzerindeki etkisini artırarak, örgütün karar alma mekanizmalarında belirleyici bir aktör olmayı sürdürmektedir (Winrow, 2000; 112).

KEİ, 25 Haziran 1992 tarihinde bölge ülkelerinin devlet ve hükümet başkanları tarafından İstanbul Zirvesi Deklarasyonu ve Boğaziçi Bildirisi'nin imzalanmasıyla çok taraflı siyasi ve ekonomik iş birliği girişiminin yenilikçi ve umut verici bir modeli olarak ortaya çıkmıştır (BSEC, 2022). Bu süreç, Soğuk Savaş sonrası dönemde bölgesel istikrarı güçlendirmeye ve ekonomik iş birliğini artırmaya yönelik girişimlerin bir parçası olarak değerlendirilmiştir (Manoli, 2010; 58). Kuruluş aşamasında, geniş Karadeniz bölgesindeki 11 devlet, ekonomik, teknolojik ve sosyal ilerlemeyi teşvik etmek, pazar ekonomisini desteklemek ve serbest girişi yaygınlaştırmak amacıyla KEİ'yi gayri resmi ve esnek bir iş birliği platformu olarak oluşturmuştur (Stribis, 2003; 130). Bu çerçevede, KEİ, hem ikili hem de çok taraflı iş birliklerini derinleştirme ve çeşitlendirme hedefleri doğrultusunda faaliyet göstermiştir. Ancak kısa süre içinde, KEİ'nin amaçlarını gerçekleştirebilmesi için daha kalıcı ve kurumsallaşmış bir yapıya sahip olması gerektiği anlaşılmış ve bu doğrultuda örgütün uluslararası hukuki bir statü kazanması hedeflenmiştir. Bu bağlamda, 5 Haziran 1998'de imzalanan Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Tüzüğü, 1 Mayıs 1999 tarihinde yürürlüğe girerek KEİ'yi tam teşekküllü bir uluslararası örgüte dönüştürmüştür (BSEC, 2022). Böylece, örgüt, uluslararası hukuk çerçevesinde tanınan kurumsal bir yapıya kavuşmuş ve bölgesel ekonomik iş birliğini daha etkili bir şekilde yönlendirme kapasitesine ulaşmıştır (Aybak, 2001; 175).

KEİ'nin kurumsallaşma sürecinde, bölge ülkelerinin ekonomik ve politik öncelikleri belirleyici bir rol oynamıştır. Örgüt, üye devletlerin farklı ekonomik sistemlerine ve dış politika yönelimlerine rağmen, bölgesel entegrasyonun güçlendirilmesi açısından önemli bir platform olarak varlığını sürdürmektedir. Günümüzde KEİ, ticaret, enerji, ulaştırma ve çevre gibi çeşitli alanlarda projeler geliştirerek bölgesel iş birliğini teşvik etmeye devam etmektedir (Petrov ve Gretskey, 2015; 102). KEİ, bölgesel ekonomik iş birliğini teşvik eden uluslararası bir kuruluş olarak, üye devletler arasında ekonomik entegrasyonu güçlendirmeyi ve istikrarlı bir kalkınma sürecini desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda, örgütün temel misyonu, uluslararası hukukun ilkeleri çerçevesinde çok taraflı iş birliği mekanizmaları geliştirerek, bölgedeki ekonomik ve siyasi ilişkilerin istikrarlı bir zeminde ilerlemesine katkıda bulunmaktır (BSEC, 2022). Örgütün öncelikli hedeflerinden biri, dostluk ve iyi komşuluk ruhu içinde hareket ederek üye devletler arasındaki karşılıklı güveni artırmak ve diyalog kanallarını güçlendirmektir. Bölgesel güvenliği ekonomik iş birliği yoluyla desteklemeyi amaçlayan KEİ, ekonomik dayanışmayı sağlayarak Karadeniz havzasındaki ülkeler arasındaki siyasi istikrara da dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Bu çerçevede, ikili ve çok taraflı iş birliği süreçlerini uluslararası hukuk ilkeleri doğrultusunda yönlendirmek, örgütün kurumsal yapısının temel taşlarından biridir (Aydın, 2005; 86).

KEİ'nin bir diğer önemli görevi, bölgesel ekonomik ortamın iyileştirilmesi ve doğrudan yabancı yatırımların teşvik edilmesidir. Bu doğrultuda, örgüt yalnızca hükümetler arasında değil, aynı zamanda özel sektör aktörleri arasında da ekonomik iş birliğinin geliştirilmesini teşvik etmektedir. Özel sektör temsilcilerinin süreçlere daha aktif katılımını sağlamak amacıyla çeşitli programlar ve girişimler geliştirilmekte, işletmelerin ve çok uluslu şirketlerin KEİ çatısı altında faaliyet göstermesi desteklenmektedir (Petrov ve Gretskey, 2015; 117). Bu bağlamda örgüt, üye devletlerin uluslararası yükümlülükleriyle uyumlu olacak şekilde, üçüncü taraflarla ekonomik ilişkilerini geliştirmelerine de olanak sağlamaktadır. KEİ, üye devletlerin diğer uluslararası örgütlere olan bağlılıklarını gözетerek, ekonomik entegrasyonu kısıtlamayan bir iş birliği modeli geliştirmektedir. Bu sayede, üye ülkelerin hem KEİ bünyesinde hem de diğer uluslararası platformlarda ekonomik faaliyetlerini sürdürebilmeleri sağlanmaktadır (Winrow, 2000; 89). Bölgedeki ekonomik dengesizlikleri göz önünde bulunduran KEİ, üye devletlerin özel ekonomik koşullarını dikkate alarak iş birliği süreçlerini şekillendirmektedir. Bu bağlamda, ülkelerin kalkınma seviyeleri ve ulusal çıkarları doğrultusunda esnek politikalar benimsenmekte, bölgesel iş birliği stratejileri farklı ekonomik kapasitelere sahip devletlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenmektedir (Rüma, 2011; 142).

Örgütün bir diğer önceliği, KEİ sürecine uluslararası aktörlerin daha fazla dahil edilmesini sağlamaktır. Bu doğrultuda, uluslararası ekonomik ve finansal kuruluşlarla iş birliği yapılmakta, çok uluslu şirketlerin ve sivil toplum örgütlerinin KEİ projelerine katılımı teşvik edilmektedir. Böylece, örgütün ekonomik faaliyetlerinin yalnızca bölge içinde değil, küresel ölçekte de etkili olması hedeflenmektedir (Nuriyev, 2008; 95). Dolayısıyla KEİ, uluslararası bir örgüt olarak, bölgesel ekonomik entegrasyonu teşvik eden ve çok taraflı iş birliğini

destekleyen bir yapı olarak faaliyet göstermektedir. Ekonomik kalkınmayı önceliklendiren KEİ, ticaret, yatırım, enerji ve ulaştırma gibi stratejik alanlarda üye devletlerin ortak projeler geliştirmesine olanak tanımakta ve Karadeniz bölgesinin küresel ekonomide daha etkin bir rol üstlenmesini sağlamaktadır. KEİ, bölgesel ekonomik iş birliğini teşvik etmek amacıyla Türkiye'nin öncülüğünde kurulan uluslararası bir örgüttür. Karadeniz bölgesinde Rusya'dan sonra en büyük ikinci ekonomik ve siyasi güç olan Türkiye, KEİ'nin oluşum sürecinde belirleyici bir aktör olarak rol oynamıştır. 1990 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal, Sovyetler Birliği, Türkiye, Romanya ve Bulgaristan'ın katılımıyla Karadeniz Refah ve İşbirliği Bölgesi fikrini ortaya atarak, bölgesel iş birliği sürecinin temelini atmıştır (Demirel, 2020; 22). KEİ'nin kurumsallaşma süreci, 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul Deklarasyonu'nun imzalanmasıyla hız kazanmıştır. Ancak bu süreçte, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ortaya çıkan jeopolitik dönüşüm, örgütün temel dinamiklerini önemli ölçüde değiştirmiştir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü, bölgenin siyasi haritasını kökten değiştirmiş, yeni bağımsız devletlerin ortaya çıkmasına ve bölgesel ilişkilerin yeniden şekillenmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler doğrultusunda, KEİ sadece ekonomik iş birliğini değil, aynı zamanda bölgesel istikrarı sağlamayı hedefleyen bir platform olarak görülmeye başlanmıştır.

Günümüzde KEİ, 12 üye devletten oluşmaktadır; Arnavutluk, Ermenistan, Azerbaycan, Bulgaristan, Gürcistan, Yunanistan, Moldova, Romanya, Rusya, Türkiye, Ukrayna ve sonradan örgüte katılan Sırbistan. Örgüt üyelerinin ekonomik ve politik yapılarının farklılık göstermesi, KEİ'yi bölgenin heterojen yapısını yansıtan çok taraflı bir platform haline getirmiştir (Ekici ve Özdemir, 2021; 438). Bunun yanı sıra, örgütün etkinliğini artırmak ve uluslararası iş birliğini genişletmek amacıyla 17 uluslararası örgüt ve gözlemci ülke de KEİ faaliyetlerine katılım sağlamaktadır. Avusturya, Belarus, Almanya, Mısır, İsrail, İtalya, Polonya, Slovakya, ABD, Tunus, Fransa, Hırvatistan ve Çek Cumhuriyeti gözlemci devletleri oluştururken, Avrupa Enerji Şartı Konferansı, Uluslararası Karadeniz Kulübü, KEİ Bölgesindeki Karayolu Taşımacıları Dernekleri Birliği ve Avrupa Komisyonu gözlemci uluslararası kuruluşları oluşturmaktadır. KEİ'ye yönelik bu geniş katılım, örgütün ekonomik iş birliği açısından gelecek vaat eden ve gelişmekte olan bir bölgesel platform olarak uluslararası alanda ilgi gördüğünü göstermektedir (Kara, 2023;435). Ancak, örgütün kuruluş sürecinde ekonomik iş birliğine vurgu yapılmasına karşın, ortak bir siyasi strateji geliştirilmesi konusu ihmal edilmiştir. KEİ, geniş kapsamlı ekonomik projeler üretmesine rağmen, siyasi diyalog açısından yetersiz kalmış ve bölgesel liderlik mekanizmalarının eksikliği nedeniyle siyasi bir entegrasyon sağlayamamıştır (Antonova, 2024; 10). Bunun en önemli sebeplerinden biri, KEİ'nin öncelikli hedefinin bölgesel ekonomik iş birliğini teşvik etmek ve bölge içindeki ekonomik bağları güçlendirmek olmasıdır. KEİ'yi kuran devletler, ekonomik kalkınmayı ve ticari entegrasyonu bölgesel istikrar için kritik bir araç olarak değerlendirmiştir. Bu bağlamda, KEİ, bölgesel güvenliğin sağlanmasına yönelik dolaylı bir mekanizma olarak görülmüş, ancak doğrudan güvenlik tehditleriyle mücadeleye dair herhangi bir somut strateji geliştirilmemiştir (Korolev, 2019; 7). Örgütün temel yaklaşımı, ekonomik iş birliğinin siyasi anlaşmazlıkların aşılmasında bir köprü görevi görebileceği fikrine dayanmaktadır. Rusya'nın dış politika belgelerinde Karadeniz bölgesi, Kafkasya, Hazar Denizi havzası ve Orta Doğu ile birlikte stratejik önceliklerden biri olarak tanımlanmaktadır. Bölge, önemli enerji koridorlarının güzergâhı olması ve ekonomik çıkarların geliştirilmesi açısından Rusya için kritik bir jeopolitik alan olarak görülmektedir (Makarychev, 2024; 143). KEİ, bölge devletleri arasında tercih edilen kurumsal iş birliği formatı olarak Rus dış politika söyleminde yer alsa da, dinamik ve etkin bir kurumsal mekanizma olmaktan ziyade resmi bir iş birliği platformu olarak konumlandırılmaktadır (Gavrila ve Shpakovskaya, 2018; 110).

Rusya'nın Karadeniz bölgesine verdiği önem, bölgenin küresel ekonomi ve enerji piyasalarındaki artan rolü, stratejik jeopolitik konumu ve geniş doğal kaynak rezervlerine sahip olması gibi faktörlerden kaynaklanmaktadır. Özellikle enerji taşımacılığı, ulaşım altyapısının geliştirilmesi ve KEİ üyesi devletlerle ekonomik iş birliğinin artırılması, Rusya'nın bu bölgedeki uzun vadeli dış politika hedefleri arasında yer almaktadır (Demirel, 2020; 23). Son yıllarda Rusya, KEİ'ye olan ilgisini artırarak bölgesel ekonomik projeleri teşvik etmeye yönelik yeni girişimlerde bulunmuştur. Temmuz 2016'da, Rus hükümeti, Karadeniz bölgesinde proje bazlı iş birliğinin geliştirilmesi amacıyla 1 milyon dolar tutarında bir fon tahsis ettiğini açıklamıştır. 14 Aralık 2018'de Bakü'de düzenlenen KEİ Dışişleri Bakanları Konseyi toplantısında, Rusya Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Rusya tarafından desteklenen projeler hakkında bilgi vermiştir. Bunların başında Karadeniz çevresinde bir otoyol inşası ve deniz taşımacılığının uyumlaştırılması projeleri gelmektedir. Lavrov'a göre, bu projeler ticaretin, turizmin ve insani ilişkilerin daha serbest ve etkin bir şekilde gelişmesine katkı sağlayarak üye ülkelerin ekonomik büyümesini teşvik edecektir (Miheeva vd., 2018; 105).

Görüldüğü üzere Karadeniz bölgesi, ekonomik iş birliği açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Akdeniz ile doğal bir ulaşım ağı oluşturan Karadeniz, büyük hacimli malların düşük maliyetle ve uzun mesafeler boyunca taşınmasını mümkün kılmaktadır. Bu bağlamda, lojistik altyapının geliştirilmesi bölgesel entegrasyon açısından

kritik öneme sahiptir. Su ve kara ticaret yollarının entegrasyonu, taşımacılık maliyetlerini düşürecek, taşımacılık süresini kısaltacak ve bölge ekonomisine yeni katılımcıların dâhil olmasını sağlayacaktır (Gurstein, 2020; 91). Özellikle KEİ üye ülkeleri arasında artarak gelişen ticaret ve turizm ilişkileri, Karadeniz limanları arasındaki kargo, yolcu ve feribot taşımacılığı bağlantılarının yeniden tesis edilmesini gündeme getirmiştir. Bu süreçte, enerji sektörü de önemli bir iş birliği alanı olarak öne çıkmaktadır. KEİ üye devletlerinin ortak enerji stratejisi üzerinde çalışmalarını tamamlaması, gelecekte bölgesel enerji piyasasının entegrasyonunu kolaylaştıracaktır. Bu çerçevede, Karadeniz Elektrik Güç Halkası projesi, KEİ üye devletleri arasında enerji transferini kolaylaştıracak ve bölgesel enerji piyasasının oluşturulmasına katkıda bulunacaktır (Golumbeanu, 2018; 155).

Sonuç olarak, Rusya'nın KEİ ile ilişkilerinde ulaşım, enerji, ticaret, turizm ve bölgesel ekonomik iş birliği öncelikli alanlar olarak öne çıkmaktadır. Rusya, bölgesel ekonomik iş birliği projelerinin finansmanına katkıda bulunarak KEİ içindeki etkinliğini artırmayı amaçlamaktadır. Ancak, Karadeniz bölgesinde devam eden siyasi anlaşmazlıklar ve bölgesel çatışmalar, KEİ'nin kurumsal etkinliğini sınırlandırmaktadır. Bu çerçevede, Rusya, KEİ'yi yalnızca bir ekonomik iş birliği platformu olarak değerlendirmekte ve örgütü doğrudan siyasi entegrasyon amacıyla kullanmaktan kaçınmaktadır (Makarychev, 2024; 150).

Rusya ve Avrupa Arasındaki Stratejik Ortaklık Avrupa Konseyi

Rusya'nın kıtanın en eski uluslararası kuruluşlarından biri olan Avrupa Konseyi (Council of Europe, CoE) ile ilişkisi, bu dönemde dikkat çekici bir şekilde gelişmiştir. Avrupa Konseyi, insan hakları, demokrasi ve hukukun üstünlüğü alanlarındaki normları belirlemesi ve üye devletler arasında işbirliğini teşvik etmesiyle bilinmektedir. Rusya, bu örgüte 1996 yılında üye olarak kabul edilirken, bu üyelik hem Rusya'nın Avrupa normlarına yakınlaşma arayışının hem de Avrupa'nın Rusya ile angajman politikalarının bir sonucu olarak değerlendirilmiştir. Ancak, bu süreç aynı zamanda zorluklar ve karşılıklı güvensizliklerle de şekillenmiştir. Avrupa Konseyi ile Rusya arasındaki ilişkiler, özellikle insan hakları ve demokratik değerler konusundaki farklı yaklaşımlarla zamanla gerilimli bir hal almıştır. Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve sonrasındaki Ukrayna krizi, Avrupa Konseyi ile ilişkilerde bir dönüm noktası yaratmıştır. Bu olaylar, Rusya'nın örgüt içindeki konumunun sorgulanmasına ve 2022 yılında üyelikten çıkarılmasına kadar uzanan bir sürece neden olmuştur. Bununla birlikte, bu ilişki, Rusya'nın Avrupa siyasetinde kendini tanımlama çabalarının ve Avrupa'nın Rusya'yı sistemine entegre etme girişimlerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Avrupa Konseyi ile olan etkileşim, Rusya'nın Avrupa ile ilişkilerinin daha geniş bir çerçevede ele alınmasını gerektirmektedir. Bu ilişki, ideolojik ve jeopolitik farklılıkların yanı sıra ortak normlar ve değerler çerçevesinde bir işbirliği arayışının da göstergesi olmuştur. Rusya'nın Avrupa Konseyi üyeliği dönemi, hem entegrasyonun hem de ayrışmanın kesiştiği bir örnek olarak uluslararası ilişkiler literatüründe önemli bir yer tutmaktadır. Rusya'nın Sovyet sonrası, uluslararası arenada yeni bir kimlik oluşturma arayışına girmesi ile "demokratik ülkeler kulübü" olarak adlandırılan AK, Rusya için uygun bir platform olarak öne çıkmıştır. Özellikle, AK'nin 1940'ların sonlarında şekillenen ve insan hakları, hukukun üstünlüğü ile demokrasi gibi kavramların küresel ölçekte dayatılmasının karmaşıklığını kabul eden yaklaşımı, Rusya'nın siyasi ve sosyal uyum çabalarıyla örtüşmüştür. Bu bağlamda, AK, Rusya'nın Avrupa ile ilişkilerini geliştirmede önemli bir rol oynamıştır. Özellikle 1990'lardan sonra, Avrupa Konseyi, siyasi dönüşüm sürecindeki devletlere odaklanmış ve bu ülkelerde demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi normların yerleşmesine katkı sağlamıştır. Bu yaklaşım, Soğuk Savaş sonrası dönemde Rusya ile Avrupa arasındaki ilişkilerde önemli bir rol oynamış ve Avrupa normlarına entegrasyon çabalarının bir göstergesi olarak görülmüştür. Bununla birlikte, Rusya'nın insan hakları ve demokrasi konularındaki uygulamaları sıklıkla eleştirilmiş ve Avrupa Konseyi ile ilişkilerinde gerilimlere neden olmuştur (Brown, 2022; 245). Bu bağlamda Rus birliklerinin Aralık 1994'te Çeçenistan'ı işgal etmesi, Rusya'nın AK'ne üyelik talebine yönelik tepkilerin sertleşmesine yol açmıştır. Şubat 1995'te AK Parlamenterler Meclisi, Rus ordusunun sivil halka yönelik eylemlerini, Konsey'in insan hakları ilkelerinin ihlali olarak değerlendirerek, Rusya'nın üyelik başvurusunu askıya almıştır. Ancak, 1995 yılının ikinci yarısında, Çeçenistan'daki durumun iyileşmesi ve Temmuz ayında ateşkesin sağlanmasıyla müzakereler yeniden hız kazanmıştır. Konsey yetkililerinin Çeçenistan'ı ziyaret etmesine izin verilmesi ve Rusya'nın insan hakları ihlalleriyle ilgili soruşturmaları başlatması, Rusya'nın başvurusunun Eylül 1995'te yeniden değerlendirilmesine ve Batılı standartlara ulaşma yolunda ilerleme kaydettiğine karar verilmiştir. Süreci değerlendiren bazı akademisyenler, Rusya'nın üyeliğinin erken bir adım

olduğunu ve ülkenin gerekli reformları tamamlamadığını savunurken, bazıları bu sürecin, Avrupa'nın Rusya ile diyalog ve entegrasyon çabalarının bir sonucu olduğunu ifade etmiştir (Brummer, 2024; 261).

Rusya'nın Avrupa Konseyi'ne üyeliği, hem siyasi hem de hukuki hedefler taşımaktadır. Siyasi düzlemde, bu üyelik Rusya'ya uluslararası bir platform sağlayarak Avrupa meselelerine katılımını artırma ve ulusal çıkarlarını Avrupa ülkeleriyle eşit bir zeminde savunma fırsatı yaratmıştır. Hukuki açıdan ise Rusya, AK normlarını benimseyerek insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasi alanında reformlar gerçekleştirmeyi taahhüt etmiştir (Baryshnikov, 2016; 60). Dolayısıyla, Rusya'nın Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ni ve onun çeşitli protokollerini onaylaması, bu taahhütlerin bir yansımasıdır. Rusya'nın üyeliği, zaman içinde AK ile ilişkilerinde önemli gerilimlere yol açmıştır. Özellikle Çeçenistan'daki insan hakları ihlalleri, AK'nin Rusya'yı sert bir şekilde eleştirmesine neden olmuştur. 2000 yılında AK, Çeçenistan'daki durum nedeniyle Rusya'yı kınamış ve bu durum, bazı analistlerin Rusya'nın örgütle ilişkilerini gözden geçirmesi gerektiğini savunmasına yol açmıştır (Baranovsky, 2000; 453). Buna rağmen, Rusya AK'ne bağlılığını sürdürmüş ve özellikle hukuk alanında Avrupa standartlarına uyum sağlama çabalarını devam ettirmiştir.

Rusya, AK'de yalnızca kendisi için değil, diğer üye devletler açısından da özel bir konuma sahiptir. Bu durum, Rusya'nın Avrupa bağlamında kendini tanımlama ve bu yapı içinde etkin bir şekilde yer alma arzusu ile doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla AK'nin, Rusya'nın Batı ile ilişkilerinde önemli bir rol oynadığını ve Rus dış politikasında stratejik bir araç olarak kullanıldığını göstermektedir. Putin Dönemi (2000-2008), Rusya'nın uluslararası arenada büyük güç statüsünü yeniden tesis ettiği bir dönem olmuştur. Bu süreçte, AK ile ilişkiler, Rusya'nın Avrupa'daki siyasi ve hukuki konumunu pekiştirme çabaları doğrultusunda önemini korumuştur. AK üyeliği, Rusya'nın uluslararası normlara uyum sağlama konusunda bir gösterge olarak değerlendirilmiş ve Medvedev dönemi (2008-2012) boyunca da bu bağların korunmuş olması, Rusya'nın Avrupa ile ilişkilerinde istikrar arayışını sürdürdüğünü göstermektedir. Putin'in üçüncü başkanlığı sırasında ise AK ile ilişkiler daha da güçlenmiştir. Aslında Rusya'nın AK üyeliği, Batı ile ilişkilerinde hem bir fırsat hem de bir meydan okuma olarak değerlendirilmiştir. Bu üyelik, Rusya'nın Avrupa ile ortak bir zeminde buluşma çabalarını yansıtırken, aynı zamanda Avrupa normlarına uyum konusundaki zorluklara da işaret etmiştir. Putin dönemi boyunca AK, Rusya'nın uluslararası entegrasyon stratejisinde önemli bir yer tutmuş, özellikle Avrupa bağlamında Rusya'nın büyük güç kimliğini destekleyen bir platform olarak görülmüştür.

Görüldüğü üzere Rusya'nın AK üyeliği, uluslararası düzeyde önemli bir siyasi kazanım olarak değerlendirilmiştir. Ancak bu süreç, insan hakları ve demokrasi standartlarının uygulanması konusunda ciddi sınamalarla karşı karşıya kalmıştır. AK'nin Rusya için önemi, hem bir Avrupa platformunda yer alma hem de hukuki reformları destekleme çabaları açısından kritik olmuştur. Putin döneminde, Rusya'nın Konsey ile ilişkileri, uluslararası arenada büyük güç statüsünü pekiştirme arzusuyla şekillenmiştir. Dolayısıyla AK, Rusya'nın Avrupa ile siyasi ve kültürel bağlarını güçlendirmek için önemli bir platform sağlamış, ancak bu süreç kolay olmamıştır. Özellikle 2014'teki Kırım krizi ve 2022'de Rusya'nın üyelikten çıkarılması, iki taraf arasındaki ilişkilerin sınırlarını gözler önüne sermiştir. Bununla birlikte AK, tarihsel olarak barış, demokrasi ve insan hakları değerlerinin savunucusu olarak Avrupa siyasetinde merkezi bir aktör olmaya devam etmektedir.

Rusya'nın Ekonomik ve Jeopolitik Çıkarlarının Kesişimi Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği

Asya-Pasifik Bölgesi (APR), küresel uluslararası ilişkiler sistemindeki rolü son yıllarda önemli ölçüde artan bir coğrafya olarak öne çıkmaktadır. Bölge, dünyanın en dinamik ekonomik büyüme merkezlerinden biri olarak kabul edilmekte ve bu durum, hem bölgesel hem de küresel aktörlerin dikkatini çekmektedir. Günümüzde APR, dünya ekonomisinin ana merkezlerinden biri haline gelmiş olup, ABD, Çin, Rusya ve Japonya gibi büyük güçler, bölgedeki etkilerini artırmak için yoğun bir rekabet içerisine girmişlerdir (Dent, 2020; 45). Bu rekabet, bölgede ekonomik, jeopolitik, askeri-stratejik, kültürel ve medeniyet temelli çıkarların birbirine geçmesine neden olmaktadır (Beeson, 2018; 78). Bu bağlamda, Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC) Forumu, bölgedeki en başarılı ekonomik işbirliği platformlarından biri olarak öne çıkmaktadır. APEC, üye ekonomiler arasında serbest ticaret ve yatırımın teşvik edilmesi, ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin desteklenmesi gibi amaçlarla faaliyet göstermektedir (Ravenhill, 2021; 112). Örgüt, bölgesel

ekonomik işbirliğini güçlendirmenin yanı sıra, küresel ekonomik sistemdeki dengesizliklerin giderilmesine yönelik çözümler üretmeyi hedeflemektedir.

Rusya, APEC'e yönelik tutumunda, bölgedeki ekonomik ve stratejik çıkarlarını koruma ve geliştirme amacını ön planda tutmaktadır. Özellikle Asya-Pasifik bölgesinin artan ekonomik önemi, Rusya'nın bu bölgede daha aktif bir rol oynamasını gerektirmektedir. Rusya, APEC aracılığıyla bölgesel ticaret ve yatırım ağlarına entegre olmayı ve enerji kaynaklarının ihracatını çeşitlendirmeyi hedeflemektedir (Lo, 2019; 67). Ayrıca, Rusya'nın APEC'e yönelik politikaları, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle olan ilişkilerini dengeleme stratejisiyle de uyumludur. Bu durum, Rusya'nın bölgedeki çok taraflı diplomasiye verdiği önemi göstermektedir. APEC, üye ekonomiler arasında ekonomik işbirliğini teşvik etmenin yanı sıra, bölgesel güvenlik ve istikrarın sağlanmasına da dolaylı olarak katkıda bulunmaktadır. Ekonomik işbirliği ve karşılıklı bağımlılık, bölgedeki güvenlik sorunlarının hafifletilmesine yardımcı olabilecek bir araç olarak görülmektedir (Yahuda, 2018; 102). Ancak, APEC'in geleceği, üye ekonomiler arasındaki siyasi ve ekonomik rekabetin nasıl yönetileceğine bağlı olacaktır. Özellikle Çin ve ABD arasındaki ticaret savaşları ve jeopolitik gerilimler, APEC'in etkinliğini zorlayan unsurlar olarak öne çıkmaktadır (Breslin, 2022; 56).

APR, AB gibi tek bir baskın uluslararası entegrasyon yapısına sahip olmamakla birlikte, farklı formatlarda ve çeşitli odak alanlarına sahip çok sayıda bölgesel örgüt ve işbirliği platformu barındırmaktadır. Rusya, bu bölgedeki birçok örgütte aktif işbirliği içerisinde bulunmakta ve bölgenin stratejik önemini kendi ulusal çıkarları doğrultusunda değerlendirmektedir. Küresel mali krizin 2008 yılında Avrupa ve ABD ekonomilerini ciddi şekilde etkilemesine rağmen, Asya-Pasifik ülkelerinin birçoğu bu süreci önemli ekonomik kayıplar yaşamadan atlattı. Bu durum, uzmanların bölgenin dünya ekonomisinin yeni lokomotifine haline geldiği yönündeki öngörülerini güçlendirmiştir (Beeson, 2018; 89). Aslında, bu dönüşümün tahmin edilenden daha hızlı gerçekleştiği gözlemlenmektedir. Bu gelişmeler, Rusya için Asya-Pasifik Bölgesi'nin stratejik değerini artırmakta ve bölgeyle işbirliği, yalnızca Sibirya ve Uzak Doğu'nun kalkınmasına değil, aynı zamanda Rusya'nın genel ekonomik canlanmasına da önemli bir katkı sağlayacak potansiyele sahiptir (Lo, 2019; 72). Rusya, Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki ekonomik işbirliği faaliyetlerinde özellikle APEC örgütüne büyük önem atfetmektedir. APEC, Kasım 1989'da Avustralya'nın öncülüğünde bölgedeki 12 ülkenin katılımıyla kurulmuş olup, günümüzde dünya ekonomisinin yaklaşık % 60'ını temsil eden 21 üye ekonomiye sahiptir (Ravenhill, 2021; 115). APEC'in birleşik ekonomik potansiyeli, örgütü yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda küresel ekonomik süreçler üzerinde de sistematik bir etki yaratabilen etkili bir uluslararası aktör haline getirmektedir. Bu durum, APEC'in dünya ekonomisinin "kontrol hissesine" sahip olduğu şeklinde yorumlanmaktadır. Günümüzde APEC, dünya nüfusunun yaklaşık % 40'ını, küresel GSYİH % 54'ünü ve dünya ticaretinin % 44'ünü temsil eden 21 üye ekonomiye ev sahipliği yapmaktadır (APEC Secretariat, 2023). Bu ülkeler arasında Rusya da önemli bir konuma sahiptir. Rusya, Mart 1995'te APEC'e katılmak için resmi başvuruda bulunmuş ve bu süreçte forumun katılımcıları arasına dahil olmayı hedefleyen çeşitli adımlar atmıştır. Özellikle Rusya'nın Uzak Doğu ve Sibirya bölgelerini APR ve APEC ülkeleriyle entegre etmeye yönelik hem pratik hem de teorik çalışmalar yürütülmüştür. Ancak APEC'e katılım, belirli koşulların yerine getirilmesine bağlıydı. Bu koşullar arasında başvuru sahibi ülkenin APR ülkeleriyle güçlü ekonomik bağlara sahip olması ve APEC Seul Deklarasyonu'nda belirtilen hedef ve ilkeleri benimsemesi yer almaktaydı. Rusya'nın başvurusu, Çin, ABD ve Japonya'nın desteğiyle kabul edilmiş, Vietnam ve Peru ile birlikte 1998 yılında forumun tam katılımcıları arasına dahil olmuştur.

APEC, üyelerinin yasal olarak bağlayıcı taahhütlerde bulunmasını gerektirmeyen, gönüllülük ilkesine dayalı bir ekonomik işbirliği forumu olarak faaliyet göstermektedir. Örgüt, ticaret ve yatırımın önündeki engellerin azaltılması, bölgesel ekonomik entegrasyonun derinleştirilmesi ve sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin desteklenmesi gibi amaçlarla çalışmalarını sürdürmektedir (Dent, 2020; 47). APEC'in benzersiz yapısı, üye ekonomiler arasında esnek bir işbirliği ortamı sağlamakta ve bu durum, özellikle bölgesel ticaret ve yatırımın serbestleştirilmesine yönelik adımların atılmasını kolaylaştırmaktadır (Yahuda, 2018; 104). Bu bağlamda, APEC'in temel hedefi, Asya-Pasifik Bölgesi'nin ekonomik kalkınmasını hızlandırmak ve bölgenin küresel ekonomi içindeki rekabet gücünü artırmaktır. Rusya'nın APEC'e yönelik ilgisi, özellikle enerji kaynaklarının ihracatını çeşitlendirme, bölgesel ticaret ağlarına entegre olma ve Sibirya ile Uzak Doğu'nun kalkınmasını destekleme gibi stratejik hedeflerle uyumludur. Ayrıca, Rusya'nın APEC içindeki rolü, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle olan ilişkilerini dengeleme ve bölgedeki çok taraflı diplomasiye katkıda bulunma açısından da önem taşımaktadır. Bu durum, Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki varlığını güçlendirme ve küresel ekonomik sistemdeki konumunu iyileştirme stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmektedir (Breslin, 2022; 58).

Rusya'nın APEC ile işbirliği, Vladimir Putin'in talimatıyla hazırlanan ve 2000 yılında onaylanan "Rusya Federasyonu'nun APEC Forumuna Katılım Konsepti" belgesine dayanmaktadır. Bu belge, Asya'nın Rusya'nın dış politikasında giderek artan bir öneme sahip olduğunu vurgulayan Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti ile uyumlu bir şekilde hazırlanmıştır. Rusya'nın bu bölgeye yönelik ilgisi, özellikle Sibirya ve Uzak Doğu'nun ekonomik kalkınmasına duyulan ihtiyaçtan kaynaklanmaktadır. Dış politika konsepti, Rusya'nın APEC gibi Asya-Pasifik Bölgesi'nin temel entegrasyon yapılarına katılımını artırmayı hedeflemektedir. Bu konuda Kasım 2017'de düzenlenen 25. yıldönümü APEC Ekonomik Liderler Toplantısı'nda Vladimir Putin, Rusya'nın Sibirya ve Uzak Doğu bölgelerini Asya-Pasifik ekonomik ağına entegre etme çabalarını vurgulamıştır. Putin, bu çabaların bölgelerin yatırım cazibesini artırmaya, Rus işletmelerini uluslararası üretim zincirlerine dahil etmeye ve ileri teknoloji endüstrilerini desteklemeye yönelik olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, insan sermayesine, eğitime, sağlık hizmetlerine ve rekabetçi araştırma merkezlerine yapılan yatırımların, Uzak Doğu'nun kalkınması için 21. yüzyılda ulusal bir öncelik haline geldiğini ifade etmiştir (Putin, 2017).

Rusya'nın APEC'e Katılım Konsepti, "Avrasyalı bir güç olarak Rusya'nın hem Avrupa'da hem de Asya'da dengeli bir uluslararası işbirliği geliştirme çabası" ortaya koymaktadır. Belgede, çok kutuplu dünya düzeninin yeni koşullarında Rusya'nın "Avrasya misyonunu" yerine getirmesi ve her iki yönde de aktif bir politika izlemesi gerektiği vurgulanmaktadır. Bu bağlamda, APEC bölgesiyle siyasi ve ekonomik işbirliğinin düzeyini, Rusya'nın Avrupa'da ulaştığı seviyeye yükseltmek stratejik bir hedef olarak belirlenmiştir. Ancak bu hedefe ulaşmak, önemli bir zaman ve yoğun çaba gerektirmektedir (Rusya'nın APEC'e Katılım Konsepti, 2000).

Rusya'nın APEC'e yönelik politikaları, özellikle enerji kaynaklarının ihracatını çeşitlendirme, bölgesel ticaret ağlarına entegre olma ve Uzak Doğu'nun kalkınmasını destekleme gibi stratejik hedeflerle uyumludur. Bu çabalar, Rusya'nın Asya-Pasifik Bölgesi'ndeki ekonomik ve siyasi varlığını güçlendirmeyi amaçlamaktadır (Lo, 2019; 75). Ayrıca, Rusya'nın APEC içindeki rolü, Çin ve ABD gibi büyük güçlerle olan ilişkilerini dengeleme ve bölgedeki çok taraflı diplomasiye katkıda bulunma açısından da önem taşımaktadır (Breslin, 2022; 60). Dolayısıyla APEC, küresel ekonomik ve siyasi sistemde giderek daha merkezi bir rol oynamakta ve Rusya'nın bu foruma katılımı, bölgesel entegrasyon süreçlerine aktif katılım sağlama amacıyla şekillenmektedir. Rusya'nın APEC'e yönelik stratejisi, Sibirya ve Uzak Doğu'nun kalkınmasını desteklemenin yanı sıra, küresel ekonomik sistemdeki konumunu güçlendirmeyi hedeflemektedir. Önümüzdeki dönemde, Rusya'nın APEC içindeki etkisi, bölgesel işbirliği ve rekabet dinamiklerinin nasıl yönetileceğine bağlı olacaktır.

Rusya ve Çin Arasındaki Güç Dengesi Şanghay İşbirliği Örgütü

Şangay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ), Sovyet sonrası dönemde ortaya çıkan, hem Sovyet mirasını taşıyan ülkeleri hem de Sovyet dış aktörleri bir araya getiren benzersiz bir bölgesel örgütlenmedir. ŞİÖ, başlangıçta Çin ile eski Sovyet cumhuriyetleri arasındaki sınır anlaşmazlıklarını çözmek amacıyla 1996-2000 yılları arasında gerçekleştirilen müzakerelerin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte Çin, Rusya, Kazakistan, Kırgızistan ve Tacikistan arasında yapılan görüşmeler, "Şangay Beşlisi" olarak adlandırılan bir işbirliği platformunun temelini oluşturmuştur (Nikitin, 2008; 17). 2001 yılında Özbekistan'ın örgüte katılımıyla Şangay Beşlisi, ŞİÖ'ne dönüşmüştür. Bu dönüşüm, örgütün sınır güvenliği odaklı yapısının ötesine geçerek siyasi, ekonomik ve sosyal işbirliği alanlarını da kapsayan daha geniş bir vizyon benimsemesine yol açmıştır. 2000'li yılların ortalarında örgüt, Moğolistan, İran, Afganistan, Pakistan ve Hindistan'ın gözlemci statüsüyle katılımıyla genişlemiştir. 2017 yılında Pakistan ve Hindistan'ın tam üye olarak kabul edilmesi, ŞİÖ'nün bölgesel etkisini daha da artırmıştır (Nikitin, 2008; 18). Bu bağlamda, ŞİÖ'nün kuruluş amacı, başlangıçta üye devletler arasındaki sınır güvenliğini sağlamak ve sınır anlaşmazlıklarını çözmek olarak belirlenmiş olsa da, örgüt zamanla bu hedeflerin ötesine geçmiştir. Putin, 18 Aralık 2014 tarihinde düzenlediği basın toplantısında, ŞİÖ'nün kuruluş amacını aşarak daha geniş bir işbirliği platformuna dönüştüğünü vurgulaması, örgütün sınır güvenliği alanındaki başarılarının yanı sıra, siyasi, ekonomik ve sosyal alanlarda da önemli bir rol oynadığını göstermektedir.

ŞİÖ'nün güvenlik gündemini genellikle "üç kötülük" olarak adlandırılan, terörizm, aşırıcılık ve ayrılıkçılıkla mücadele, uyuşturucu kaçakçılığı ve bilgi güvenliği gibi konuları kapsamaktadır. Bu alanlarda örgüt, üye devletlerarasında bilgi paylaşımı ve ortak operasyonlar düzenlenmesi gibi faaliyetler yürütmektedir. Ancak, örgütün güvenlik alanındaki faaliyetleri, siyasi ve ekonomik işbirliği kadar aktif değildir (Nikitin, 2008; 18).

ŞİÖ'nün ekonomik işbirliği alanındaki faaliyetleri, özellikle enerji, altyapı ve ticaret alanlarında yoğunlaşmaktadır. Örgüt, üye devletler arasında enerji kaynaklarının paylaşımı ve enerji koridorlarının geliştirilmesi gibi projeler üzerinde çalışmaktadır. Ayrıca, BRI projesi kapsamında Çin'in öncülüğünde gerçekleştirilen altyapı yatırımları, ŞİÖ üyesi ülkeler arasındaki ekonomik işbirliğini daha da güçlendirmektedir.

Rusya'nın ŞİÖ'ye katılımı, hem bölgesel güvenlik hem de stratejik çıkarlar açısından büyük önem taşımaktadır. Rusya, örgüt aracılığıyla Orta Asya'daki etkisini korumakta ve Çin ile stratejik bir denge kurmaktadır. Ayrıca, ŞİÖ'nün Batı karşıtı bir blok olarak algılanması, Rusya'nın uluslararası arenada Batı'ya karşı bir alternatif oluşturma çabalarına destek sağlamaktadır. Dolayısıyla ŞİÖ, zamanla bölgesel ve küresel düzeyde siyasi, ekonomik ve sosyal işbirliği alanlarında önemli bir aktöre dönüşmüş ve Rusya'nın katılımı ile hem bölgesel güvenlik hem de stratejik çıkarlar açısından büyük önem taşımaktadır. Örgütün gelecekteki genişleme ve işbirliği potansiyeli, bölgesel dinamikler ve küresel güç dengeleri açısından dikkatle izlenmesi gereken bir konudur. Dahası örgüt, kültürel ve sosyal işbirliği alanında da önemli adımlar atmakta, üye devletler arasında kültürel değişim programları, eğitim işbirlikleri ve bilimsel araştırma projeleri gibi faaliyetler yürütmektedir. Bu tür girişimler, üye ülkeler arasındaki bağları güçlendirmekte ve örgütün toplumsal tabanını genişletmektedir (Aris, 2009; 459). Bu bağlamda, örgütün gelecekteki genişleme potansiyeli, özellikle Orta Doğu ve Güney Asya'daki ülkelerin katılımıyla gerçekleşebilir. Örneğin, İran'ın tam üyelik süreci, ŞİÖ'nün bölgesel etkisini genişletme açısından önemli bir adım olarak görülmektedir. Ayrıca, Afganistan'ın istikrara kavuşması durumunda, bu ülkenin de örgüt içinde daha aktif bir rol oynaması da beklenmektedir (Kumar 2013; 349).

Çin ve Rusya, diğer üye devletlere kıyasla ŞİÖ içerisinde iki ana aktör olarak lider konumda yer almaktadır. ŞİÖ, her iki aktör için de stratejik ve ekonomik açıdan büyük önem taşıyan Orta Asya bölgesindeki çıkarlarını koordine etme olanağı sağlayan bir platform işlevi görmektedir. Ancak, son yıllarda bu iki güç arasındaki dinamiklerde Çin'in ekonomik açıdan daha baskın bir rol üstlenerek Rusya'yı ikinci plana ittiği gözlemlenmektedir (Alakbar-Zada, 2023; 1849). Bu noktada birçok Rus analist, ŞİÖ'yü bir Rus örgütü olarak değil, bir Çin projesi olarak tanımlamaktadır. Çin, ŞİÖ içinde giderek artan ekonomik nüfuzu ile baskın bir büyük güç olarak görülürken, Rusya ise daha çok ikincil bir ortak olarak değerlendirilmektedir (Crosston, 2013; 287-288).

Rusya, ŞİÖ'nün büyük ölçüde Çin'in stratejik yönlendirmesi altında bir proje olduğunun farkındadır. Rus uzmanlara göre, Çin'in Rusya'ya yönelik dostane tutumunun mikro düzeydeki anlamı, askeri çatışmadan kaçınılarak diplomatik yollarla ulusal güvenlik, toprak bütünlüğü ve egemenliğin korunmasıdır. Makro düzeyde ise Rusya, ABD'nin bölgedeki küresel hegemonyasını sınırlamak için Çin ile stratejik bir ittifak kurmakta, ancak aynı zamanda Çin'in Orta Asya'daki artan etkisini dengelemeye çalışmaktadır (Askeroğlu, 2020; 119). Ayrıca birçok analist, ŞİÖ kurulmasının temel nedeninin ABD ve NATO ile rekabet olduğunu da düşünmektedir. Rusya'nın, ŞİÖ'yü "küçük tehdit" olarak görülen Çin yerine, "büyük tehdit" olan ABD'ye karşı bir denge aracı olarak değerlendirme eğilimi son yıllarda güçlenmiştir (Erenel, 2021; 6). Bu nedenle Rus dış politikası, ABD hegemonyasını kırmak ve uluslararası sahnede çok kutuplu bir sistem oluşturmak amacıyla taktik müttefikler ve bölgesel bloklar inşa etme stratejisini benimsemiştir. Dolayısıyla Çin ile ABD karşıtı bir "anti-hegemonik eksen" oluşturma politikası ön plana çıkarken ŞİÖ, kolektif liderlik temelli yeni bir uluslararası düzenin kurulmasına katkı sağlama potansiyeline sahip bir yapı olarak değerlendirilmektedir (Doğan ve Güler, 2023; 7).

ŞİÖ, Rusya'nın Orta Asya devletleri ve Çin ile etkileşim kurmasının önemli bir aracı olmuştur. Örgüt, ikili ilişkileri tamamlayıcı bir rol oynarken, Rusya'nın beklentilerini tam olarak karşılamasa bile, işbirliğinin ve Rusya'nın bölgedeki varlığının devam ettiğinin bir göstergesi niteliğindedir. Rusya, Orta Asya'yı tarihsel olarak kendi etki alanı ve "arka bahçesi" olarak görmektedir. Bu nedenle, ŞİÖ Rusya için bölgedeki askeri nüfuzunu koruma ve genişletme açısından yumuşak bir güç aracı olarak değerlendirilmektedir. ŞİÖ, barışçıl bir işbirliği platformu olarak hareket etmekte, Rusya ise Çin ile açık bir rekabet dinamiği içine girmekten kaçınmaya çalışmaktadır. Bazı analistler, bu durumu ŞİÖ içinde gönüllü bir liderlik paylaşımı olarak yorumlamaktadır; Çin ekonomik kontrolü elinde tutarken, Rusya güvenlik konularında öncelikli bir role sahiptir. Ancak Rusya, Çin'in bölgedeki ekonomik etkisine karşı koymakta zorlanmakta ve bu nedenle ŞİÖ'yü, Orta Asya'daki rejimlerin Rusya'ya karşı dostane kalmasını sağlayacak bir mekanizma olarak görmektedir (Crosston, 2013; 287-288). Çin ve Rusya, ŞİÖ içinde dengeli bir ortaklık sürdürülmezse, örgütün özellikle küçük Orta Asya devletleri açısından meşruiyet kaybedeceğinin farkındadır. Bu nedenle, her iki ülke de ŞİÖ'nün misyon ve hedeflerinin tanımlanmasında Rusya'nın eşit bir rol oynuyormuş gibi gösterilmesine önem vermektedir. Bu durum, Rusya'nın örgütteki eş liderlik vasfını korumasına ve desteklenmesine yardımcı olmaktadır. Dolayısıyla, ŞİÖ Rusya için yalnızca bölgesel bir ittifak değil, aynı zamanda küresel stratejisinin önemli bir bileşeni olarak da görülmektedir.

Örgütün 2001’de kurulması, Çin ve Rusya arasındaki stratejik ve ekonomik yakınlaşmanın başlangıcı niteliğindedir. O tarihten itibaren, Çin-Rusya ilişkileri sürekli olarak gelişmiş, ancak zamanla rekabet unsurları da belirginleşmiştir. Son yıllarda Çin’in BRI kapsamında Orta Asya’ya yönelik artan yatırımları, bölgedeki jeopolitik dengeleri önemli ölçüde etkilemiş ve Rusya’nın geleneksel olarak bu coğrafyadaki nüfuzunu sorgulanır hale getirmiştir (Chen, 2020; 460). Çin’in ekonomik projeleri ve altyapı yatırımları, Orta Asya ülkelerinin ekonomik kalkınma ihtiyaçlarına cevap verirken, aynı zamanda Rusya’nın bölgedeki siyasi ve ekonomik etkisini zorlamıştır. Bu durum, Rusya’nın bölgesel stratejilerini yeniden gözden geçirmesine ve ŞİÖ gibi çok taraflı platformları daha etkin bir şekilde kullanma çabasına yol açmıştır (Kaczmarek, 2017; 112).

Rusya, ŞİÖ aracılığıyla Çin’in Orta Asya’daki artan ekonomik varlığını dengelemeye ve kendi stratejik çıkarlarını korumaya çalışmaktadır. Özellikle güvenlik alanında Rusya, ŞİÖ’nün terörle mücadele, sınır güvenliği ve istikrarın sağlanması gibi konularda önemli bir platform olarak işlev görmesini sağlamıştır (Allison, 2018; 525). Afganistan’daki istikrarsızlık ve bölgesel güvenlik tehditleri, Rusya’nın ŞİÖ içindeki rolünü daha da öne çıkarmış ve örgütün güvenlik boyutunu güçlendirmiştir. Bu bağlamda, Rusya, Çin’in ekonomik liderliğini kabul etmekle birlikte, güvenlik alanındaki üstünlüğünü korumaya yönelik politikalarını sürdürmektedir (Cooley, 2019; 78). ŞİÖ, Çin ve Rusya’nın Orta Asya’daki çıkarlarını dengelediği, işbirliği ve rekabetin iç içe geçtiği karmaşık bir yapı olarak öne çıkmaktadır. Örgüt, her iki ülkenin de bölgesel hedeflerine hizmet ederken, aynı zamanda çıkar çatışmalarını yönetme işlevi görmektedir. Rusya, Çin’in ekonomik girişimlerini bir tehdit olarak algılamakla birlikte, ŞİÖ gibi platformlar aracılığıyla bu girişimleri kendi stratejik çıkarları doğrultusunda yönlendirmeye çalışmaktadır (Arı, 2021; 45). Bu durum, özellikle enerji kaynaklarının kontrolü ve lojistik koridorların yönetimi gibi alanlarda iki ülke arasında hem işbirliği hem de rekabet dinamiklerini beraberinde getirmektedir. Önümüzdeki dönemde ŞİÖ’nün evrimi, Çin ve Rusya’nın stratejik işbirliği ve rekabet dinamiklerine bağlı olarak şekillenecektir. Çin’in ekonomik projelerinin genişlemesi ve Rusya’nın güvenlik odaklı politikaları arasındaki denge, örgütün geleceğini belirleyecek temel faktörlerden biri olacaktır. Ayrıca, Orta Asya ülkelerinin bu iki güç arasında izlediği denge politikası da ŞİÖ’nün yapısını ve işleyişini etkileyecektir. Bu bağlamda, ŞİÖ’nün bölgesel istikrar ve güvenliğin sağlanmasındaki rolü, Çin ve Rusya’nın uzlaşma ve çatışma alanlarının nasıl yönetileceğine bağlı olarak değişecektir.

Görüldüğü üzere bu uluslararası örgüt çerçevesinde Rusya, Avrasya kıtasının jeo-ekonomik haritasının yeniden şekillenmesine katkıda bulunacak yeni bir platform ve işbirliği modellerini hayata geçirmektedir. Bu bağlamda ŞİÖ, yeni bir devletlerarası entegrasyon modeli olarak öne çıkmakta ve küresel düzeyde hem ekonomik hem de siyasi anlamda önemli bir potansiyel taşımaktadır. ŞİÖ, geleneksel uluslararası örgütlerden farklı bir yapı sergileyerek, üye devletler arasında benzersiz bir işbirliği ve dayanışma biçimi sunmaktadır. Bu durum, örgütün yalnızca bölgesel değil, aynı zamanda küresel jeo-politik ve jeo-ekonomik dengeler üzerinde de etkili olabileceğini göstermektedir.

Rusya’nın Dış Politika Vizyonunda Avrasya Ekonomik Birliği

Uluslararası düzene yönelik çok kutuplu yaklaşım Rusya’nın dış politika stratejilerine yansımış, özellikle Rus Dış Politika Konseptinde, çok merkezli uluslararası sistemin dönüşüm sürecinden geçtiği ve uluslararası ilişkilerin yapısının giderek daha karmaşık hale geldiği vurgulanmıştır. Küreselleşme sürecinin yeni ekonomik ve siyasi etki merkezlerinin ortaya çıkmasına neden olması ile küresel güç dengesinin ve kalkınma potansiyelinin Asya-Pasifik bölgesine kaydığı ve bu nedenle Batı’nın küresel ekonomi ve siyasetteki hâkimiyetinin azaldığına dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla, Rusya’nın mevcut dış politika stratejisinin merkezinde çok kutuplu bir dünya düzeninin inşası yer almaktadır. Bu bağlamda Rusya’nın çok kutuplu dünya düzeni inşa etme stratejisinin temel taşlarından biri olarak Avrasya Ekonomik Birliği (AEB) ortaya çıkmıştır. Bu birliğin oluşumu, ekonomik entegrasyon çabalarının yanı sıra uluslararası sistemdeki güç merkezlerinin dengelenmesine yönelik jeopolitik hedefleri de yansıtmaktadır.

Bağımsız Devletler Topluluğu (BDT) üye ülkeleri, bölgesel nitelikte bir ticaret bloğu oluşturma amacıyla çeşitli anlaşmalar imzalamış olsalar da Avrasya entegrasyon sürecine yönelik bu girişimler genellikle ikili düzeylerde kalmıştır. Avrasya entegrasyon sürecinde 1994 yılında kurulan ve 2002 yılında Orta Asya İşbirliği Örgütü’ne (CACO) dönüşen Orta Asya Ekonomik İşbirliği girişimi 2005 yılında önemli bir rol üstlenerek, Avrasya Ekonomik İşbirliği (EurAsEC) ile birleşmiştir. Bu birleşimin ardından Kazakistan Cumhurbaşkanı Nursultan Nazarbayev’in 2007 yılında öne sürdüğü Orta Asya Birliği fikrinin Türkmenistan ve Özbekistan tarafından

benimsenmemesi entegrasyon girişimlerini yavaşlatmıştır. Ancak 2010'da Belarus, Kazakistan ve Rusya arasında EurAsEC temelinde bir gümrük birliği oluşturulması süreçte kayda değer bir ilerleme sağlamıştır. Bu üç ülke, 2012 yılında gümrük birliğini Tek Ekonomik Alan'a dönüştürmüş ve Ocak 2015 de yürürlüğe giren antlaşma ile AEB kurulmuştur. AEB, ekonomik sektörlerde koordineli veya birleşik politikaların yürütüldüğü bölgesel ekonomik bir entegrasyondur. Dahası malların, hizmetlerin, sermayenin ve işgücünün serbest dolaşımını sağlamak amacıyla kurulan bu yapı, ekonomik iş birliğinin dışında, Sovyet sonrası dönemde yeni bir etkileşim düzeyine geçişinde önemli bir temsilcisi olmuştur.

AEB'nin oluşturulması üye ülkelerin ekonomik, siyasi ve sosyal çıkarlarını ortak bir platformda birleştirerek küresel istikrarsızlığın etkilerini azaltma ve dış pazarlarda aktif bir şekilde yer alma anlayışına dayanmaktadır (Johnson ve Taylor, 2023; 12). Bu doğrultuda, AEB'nin kurulmasının ardındaki motivasyonlar, yalnızca serbest faktör hareketleri ve ekonomi politikalarının uyumlaştırılması ile sınırlı değildir. Bu süreci belirleyen faktörler arasında ekonomik, siyasi ve sosyal bağlar önemli bir yer tutmaktadır. Üye ülkeler, Sovyetler Birliği'nin dağılmasından önce tek bir ekonomik sistemin parçası olduklarından, günümüzde de yüksek bir ekonomik karşılıklı bağımlılık sergilemektedirler. Bu nedenle ortak dil, tarih ve benzer kurumlar, ekonomik entegrasyon sürecini daha kolay hale getirmektedir. Aynı zamanda, siyasi ve stratejik motivasyonlar da entegrasyonun ekonomik yönlerinden daha güçlü bir rol oynamaktadır. Avrasya entegrasyonu fikri, bölge genelinde geniş bir destek bulmaktadır. Bu süreçte, üye ülkelerin ortak ekonomik çıkarlarının yanı sıra, bölgesel istikrarın sağlanması ve uluslararası platformlarda daha güçlü bir pozisyon elde edilmesi hedeflenmektedir.

AEB, üyeleri arasında ekonomik entegrasyonu teşvik etmeyi hedefleyen bir yapı olarak kurulmuş olmasına rağmen, özellikle Rusya'nın etkisi ve stratejik hedefleri bağlamında, yapının jeopolitik bir proje olarak değerlendirildiği görülmektedir. Rusya, diğer üye ülkelerle kıyaslandığında oldukça geniş bir coğrafi alana, büyük bir nüfusa ve güçlü bir ekonomik kapasiteye sahiptir. Birliğin toplam GSYİH'nin % 85'inden fazlasını oluşturan Rusya, entegrasyonun ekonomik maliyetlerinin büyük bir kısmını üstlenmektedir. Dahası, Rusya'nın bu süreçteki liderlik rolü ve diğer üye ülkeler üzerindeki ekonomik bağımlılığı artırma stratejisi, AEB'nin salt ekonomik bir birlik olmaktan öte jeopolitik bir araç olarak kullanıldığına işaret etmektedir. Bu durum, Avrasya entegrasyonunun ekonomik hedefler kadar politik ve stratejik kaygılarla da şekillendiğini ortaya koymaktadır. AEB üyelerinin, özellikle Kazakistan ve Belarus'un, Rusya ile ilişkilerinde denge politikası izlemeye çalıştıkları, ancak bu çabanın Rusya'nın ağır basan ekonomik ve siyasi etkisi karşısında sınırlı kaldığı dile getirilmektedir (Dragneva ve Wolczuk, 2017;7).

Rusya'nın AEB içerisindeki baskın rolü ve bu entegrasyonun diğer üye ülkeler için taşıdığı ekonomik ve politik maliyetler, yapının geleceği üzerinde önemli bir tartışma alanı yaratmaktadır. Ekonomik entegrasyon, çoğu zaman Rusya'nın stratejik hedeflerine hizmet eden politik bir mekanizma olarak değerlendirilmektedir. Bu bağlamda, AEB'nin salt ekonomik bir platform mu yoksa daha geniş bir jeopolitik stratejinin aracı mı olduğu konusu akademik literatürde tartışılmaya devam etmektedir (Wilson, 2022; 30-32). Rusya, AEB entegrasyon sürecinde, ortak ülkelere sunduğu ekonomik imtiyazlar ve mali yardımlarla önemli bir garantör rolü üstlenmiştir. Bu destekler, düşük maliyetli enerji kaynaklarının temini, uygun kredi olanakları, doğrudan yatırımlar ve özellikle Ermenistan gibi ülkeler için güvenlik garantileri şeklinde somutlaşmaktadır (Molchanov, 2012; 3). Bunun karşılığında, Rusya üye ülkelerde ticaret ve tarife düzenlemelerini kendi sanayisini destekleyecek şekilde şekillendirmiş ve jeopolitik bir Avrasya ortaklığı inşa etme hedefine yönelik stratejik adımlar atmıştır. Bu konuda Vladimir Putin'in Avrasya Ekonomik Forumu'nda yaptığı açıklamalarda, AEB'nin çok kutuplu bir dünya düzeninde Avrupa Birliği'ne rakip olabilecek, bölgesel temelli bir güç olarak konumlandırılmasının hedeflendiğini belirtmesi dikkat çekmiştir (Putin, 2021). AEB'nin kamuoyuna açıklanan ekonomik hedeflerinin ötesinde, Rusya'nın liderliğindeki jeopolitik stratejilerin belirginleşmesi, literatürde sıklıkla vurgulanan bir husus olmuştur. Bu stratejiler, Rusya'nın bölgedeki ekonomik ve siyasi nüfuzunu artırmayı amaçlayan geniş kapsamlı bir vizyonun parçası olarak değerlendirilmektedir (Tsygankov, 2019; 123). Özellikle ekonomik entegrasyonun sağladığı fırsatlar -tek pazar uygulamaları bağlamında- AEB üye ülkeleri için cazip unsurlar sunmaktadır. Ancak, bu süreçte Rusya'nın öncülüğünde şekillenen siyasi ve stratejik hedefler, AEB'nin ekonomik bir birlik olmanın ötesinde jeopolitik bir proje niteliği taşıdığını ortaya koymaktadır.

Görüldüğü üzere Rusya, AEB'i, özellikle Orta Asya'daki ekonomik ve stratejik hâkimiyetini pekiştirmek ve bölgedeki diğer küresel aktörlerin etkisini sınırlamak amacıyla bir araç olarak kullanmaktadır. Çin'in mevcut ekonomik kapasitesinin Rusya'yı önemli ölçüde aşması, Rusya'nın Orta Asya'daki güç dengelerine dair duyduğu endişeyi artırmış ve bu durum, Rusya'yı gümrük birliği ve diğer entegrasyon mekanizmaları aracılığıyla etkisini pekiştirmeye yöneltmiştir (Popescu, 2019; 55-57). Bu bağlamda Çin'in "Kuşak ve Yol Girişimi -Belt and Road

Initiative – BRI” ile AEB arasında bir bağ kurulması, görünürde iş birliğine dayalı bir proje olarak lanse edilmekteyse de, gerçekte bu bağlantının Rusya’nın bölgedeki çıkarlarını koruma ve güçlendirme amacına hizmet ettiği sıklıkla vurgulanmaktadır. Rusya’nın, Çin’in ekonomik ve altyapı odaklı projelerini, kendi stratejik çıkarlarına uygun bir çerçevede şekillendirmeye çalıştığı anlaşılmaktadır. Rusya’nın Ukrayna’ya yönelik askeri müdahalesi, AEB’nin salt ekonomik bir entegrasyon platformu olmanın ötesine geçtiğini ve Rusya’nın daha geniş bir jeopolitik strateji izlediğini net bir şekilde ortaya koymuştur. Bu durum, ekonomik mekanizmaların, Rusya’nın çok kutuplu dünya düzeni vizyonunda daha güçlü bir konuma ulaşmak için siyasi bir kaldıraç olarak kullanıldığını göstermektedir (Wilson, 2022; 22). Dolayısıyla AEB, Rusya’nın yalnızca ekonomik çıkarlarını değil, aynı zamanda uluslararası sistemdeki stratejik hedeflerini gerçekleştirmeyi amaçlayan bir araç olarak değerlendirilmelidir. Kısacası AEB, ekonomik entegrasyon için bir platform olmanın ötesine geçerek, Rusya’nın jeopolitik hedeflerini yansıtan bir yapı haline gelmiştir. Rusya’nın liderlik rolü, bu yapıda diğer üye ülkelerle ilişkilerini hem ekonomik hem de siyasi boyutlarda şekillendirmekte, aynı zamanda çok kutuplu dünya düzeninde etkisini artırma stratejisinin bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Özellikle Çin ve Batı’ya karşı geliştirilen politikalar, AEB’nin gelecekteki yapısı ve hedefleri üzerinde belirleyici bir etkiye bulunmaya devam edecektir.

SONUÇ VE DEĞERLENDİRMELER

Sovyetler Birliği’nin dağılmasının ardından Rusya, uluslararası örgütlere aktif bir şekilde katılım göstermiş ve bu kurumları dış politikasının önemli bir aracı olarak kullanmıştır. Ancak zaman içinde Rusya’nın bu örgütlere bakış açısı değişmiş, onları bağımsız aktörler olarak değil, büyük güçlerin çıkarlarını yönlendiren mekanizmalar olarak değerlendirmeye başlamıştır. Rusya, kontrol sağlayamadığı örgütlere sınırlı ilgi gösterirken, lider rolünü üstlenebileceği AEB gibi yapıları ön plana çıkarmıştır. Bu bağlamda, Rusya’nın küresel karar alma süreçlerinde en etkili aktörlerle birlikte yer alma hedefi doğrultusunda BM Güvenlik Konseyi özel bir önem taşımaktadır. Daimi üye statüsü ve veto hakkı, Rusya’ya uluslararası siyasette diplomatik manevra alanı kazandıran önemli bir araç olmuştur. Günümüzde küresel dinamiklerde yaşanan değişimler Rusya’nın BM’ye yönelik tutumunu etkileyebilir; ancak Rusya’nın süper güç statüsünü teyit etmek için BM’yi ve özellikle Güvenlik Konseyi’ni etkili bir platform olarak değerlendirdiği açıktır.

Rusya’nın Avrupa ile ilişkileri bağlamında AK, Rusya’nın kıtadaki siyasi ve hukuki entegrasyon süreçlerine katılım sağladığı önemli bir yapı olmuştur. AK, Rusya’nın zaman zaman bir danışma mekanizması olarak gördüğü, aynı zamanda Avrupa bağlamında hareket ettiğini hissettiği bir platformdur. Putin döneminde Rusya’nın AK üyeliğine bağlılığını sürdürdüğü gözlemlenmiş, özellikle bölgesel iş birliği mekanizmaları konusunda AK ile kurulan ilişkiler olumlu bir çerçevede değerlendirilmiştir. Ancak Rusya’nın Avrupa ile ilişkilerinde yaşanan gerilimler ve karşılıklı yaptırımlar, bu kuruma yönelik yaklaşımını da etkilemiştir. Rusya’nın uluslararası örgütler bağlamında en fazla öncelik verdiği alanlardan biri de eski Sovyet coğrafyasıdır. Bu noktada BDT, Rusya’nın bölgesel stratejilerinde uzun yıllar boyunca merkezi bir rol oynamıştır. Ancak, BDT’nin zaman içinde kapsamlı bir entegrasyon projesi olmaktan uzaklaşarak daha çok tercihli bölge içi ilişkileri düzenleyen bir koordinasyon mekanizmasına dönüşmesi, Rusya’nın bu yapıyı AEB gibi daha ileri entegrasyon projeleriyle destekleme ihtiyacını doğurmuştur.

BDT’nin işleyişi zaman içinde değişim göstermiş, örgüt tam teşekküllü bir entegrasyon modeline dönüşmemiştir. Üye devletlerin farklı siyasi ve ekonomik yönelimleri, BDT içinde derinleşmiş bir iş birliğinin önüne geçerken, Ukrayna ve Gürcistan gibi ülkelerin Batı ile daha yakın ilişkiler kurmaya yönelmesi, örgütün etkinliğini sınırlandıran unsurlar arasında yer almıştır. Rusya, BDT’yi yakın çevresindeki ülkelerle iş birliği süreçlerini düzenlemek için önemli bir araç olarak görmeye devam etmektedir; ancak Rusya’nın dış politika belgelerinde, özellikle 2000 ve 2008 Dış Politika Konseptleri’nde, BDT’nin beklenen düzeyde bir entegrasyon sağlayamadığı açıkça belirtilmiştir. Bununla birlikte, 2013 Dış Politika Konsepti, Rusya’nın BDT’yi hâlâ önemli bir jeopolitik araç olarak değerlendirdiğini ve Avrasya’da entegrasyon süreçlerine liderlik etmeye devam edeceğini ortaya koymuştur.

Rusya’nın bölgesel iş birlikleri açısından bir diğer önceliği de ŞİÖ’dür. Çin, Orta Asya ve diğer Avrasya ülkeleri ile ekonomik ve güvenlik bağlarını güçlendirme amacı taşıyan bu yapı, Rusya’nın Asya’daki stratejik önceliklerinin şekillenmesinde etkili bir platform haline gelmiştir. ŞİÖ, Rusya açısından yalnızca ekonomik bir iş birliği aracı değil, aynı zamanda Çin ile dengeli bir ortaklık kurmasına olanak tanıyan bir mekanizma olarak

değerlendirilmektedir. Rusya'nın ŞİÖ'ye yönelik ilgisi, Orta Asya üzerindeki etkisini sürdürme, Çin ile stratejik rekabeti dengeleme ve küresel güç dengelerindeki rolünü pekiştirme çabalarıyla doğrudan bağlantılıdır.

Asya-Pasifik bölgesine yönelik stratejik açılım çerçevesinde Rusya, APEC gibi platformlarda yer alarak, Sibiry ve Uzak Doğu'nun ekonomik kalkınmasını teşvik etmeye çalışmaktadır. Asya-Pasifik bölgesi, küresel ekonomi açısından büyük bir büyüme potansiyeline sahip olduğundan, Rusya'nın "Doğu'ya yönelme" stratejisi doğrultusunda APEC ve benzeri platformlara ilgisinin arttığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, Rusya'nın Asya'daki ekonomik entegrasyon sürecinde karşılaştığı en büyük zorluklardan biri, Çin'in bölgesel ticaretteki baskın rolü ve Pekin'in giderek artan ekonomik nüfuzudur.

Rusya'nın uluslararası örgütlere katılımı ve küresel sistemle entegrasyonu, dış politikasının temel bileşenlerinden biri olmaya devam etmektedir. Ancak Rusya, bu örgütleri bağımsız uluslararası yapılar olarak değil, büyük güçlerin çıkarlarını yönlendiren mekanizmalar olarak değerlendirmektedir. Rusya, güçlü bir pozisyona sahip olmadığı örgütlere sınırlı ilgi gösterirken, kendi liderliğini pekiştirebileceği alternatif entegrasyon mekanizmaları yaratma stratejisini benimsemektedir. Bu bağlamda, Rusya'nın bölgesel politikaları, Batı ile jeopolitik rekabetini yönetme, Avrasya'daki nüfuzunu sürdürme ve küresel arenadaki güç dengesini lehine çevirme çabalarıyla şekillenmektedir. Özellikle AEB, ŞİÖ ve KEİ gibi bölgesel örgütler, Rusya'nın ekonomik ve stratejik hedeflerini gerçekleştirme noktasında kritik öneme sahiptir. Ancak, bu kurumların uzun vadeli etkinliği ve Rusya'nın bölgesel liderlik iddiasının sürdürülebilirliği hala belirsizliğini korumaktadır.

KAYNAKÇA

- Alakbar-Zada, M. (2023). "Şanghay İşbirliği Örgütünün Amacı ve Faaliyeti". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 10 (5), 1845-1855.
- Allison, R. (2018). "Russia and the Shanghai Cooperation Organization: Security Dynamics in Eurasia." *International Affairs*, 94(3), 525-544. <https://doi.org/10.1093/ia/iiv034>
- Antonova, A. S. (2024). "Regimes of Value: Economic Transformations, Ecological Livelihoods, And Salt Cooperatives on the Bulgarian Black Sea Coast." *Environment and Planning A: Economy and Space*, 56(1), 1-20. <https://doi.org/10.1177/0308518X241295521>
- APEC Secretariat. (2023). "APEC Economic Leaders' Declaration." *Asia-Pacific Economic Cooperation (APEC)*. Retrieved from <https://www.apec.org>
- Arbatova, N. (2019). "The CIS factor in Russia-West Relations: Origins of Conflict." *Social Sciences*, 50(4), 34-56. Retrieved from <https://www.imemo.ru/files/File/ru/publ/2020/PUB2020-0001-NARB.pdf>
- Arı, Tayyar. *Orta Asya'da Çin-Rusya Rekabeti ve İşbirliği*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. 2021.
- Aris, S. (2009). "The Shanghai Cooperation Organization: Tackling the Three Evils" A Regional Response to Non-traditional Security Challenges or an Anti-Western Bloc?. *Europe-Asia Studies*, 61(3), pp. 457-482.
- Askeroğlu, Sabir. *İran'ın Uluslararası Örgütler Politikası*. Ankara: İRAM Yayınları. 2020.
- Aybak, Tunc. *Politics of the Black Sea: Dynamics of Cooperation and Conflict*. London: I.B. Tauris. 2001.
- Aydın, M. (2005). "Geopolitics of Black Sea Region: Regional Cooperation and Inter-Regional Relations." *Center for Strategic Research*, 10(2), 78-95.
- Baranovsky, V. (2000). "Russia and European Institutions: The Post-Soviet Perspective." *International Affairs*, 76(3), 453-475.
- Barkin, J. Samuel. *International Organization: Theories and Institutions*. Springer. 2006.
- Baryshnikov, D. (2016). "Russia in the Council of Europe: Opportunities and Challenges." *European Political Studies Journal*, 12(4), 57-61.
- Beeson, Mark. *Regionalism and Globalization in East Asia: Politics, Security, and Economic Development*. London: Palgrave Macmillan. 2018.
- Beliakova, K. (2020). "Migration law of the Commonwealth of Independent States." *Wroclaw Review of Law, Administration & Economics*. Retrieved from <https://sciendoc.com/article/10.2478/wrlae-2020-0006>, 72-92. [Erişim Tarihi:12/02/2024].
- Bolt, Paul J., ve Cross, Sharyl N. *China, Russia, and Twenty-First Century Global Geopolitics*. Routledge, 2018.
- Breslin, Shaun. *China and the Global Political Economy*. New York: Palgrave Macmillan. 2022.
- Brown, Archie. *Post-Cold War Russia and European integration: Challenges and Opportunities*. London: Routledge. 2022.
- Brummer, K. (2024). "The Council of Europe, Russia, and The Future of European Cooperation: Any Lessons to be Learned from the Past?". *Int Polit* 61, 258-278.

- BSEC. (2022). "About BSEC." *Black Sea Economic Cooperation Organization*. Retrieved from <http://www.bsec-organization.org> [Erişim Tarihi: 01/11/2024].
- Buzan, Barry, Wæver, Ole. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge University Press. 2003.
- Chen, X. (2020). "China's Belt and Road Initiative in Central Asia: Challenges and Opportunities." *Journal of Eurasian Studies*, 11(2), 456-467.
- Chowaniak M., Grodek-Szostak Z., Kotulewicz-Wisinska K., Luc, M., S. and Sikora A. S., (2021), "[The RES in the Countries of the Commonwealth of Independent States: Potential and Production from 2015 to 2019](#)", *Energies*, 14, (7), 1-24.
- Cooley, Alexander. *Great Games, Local Rules: The New Power Contest in Central Asia*. Oxford: Oxford University Press. 2019.
- Constitution of the Russian Federation, <https://rm.coe.int/constitution-of-the-russian-federation-en/1680a1a237>. Erişim Tarihi: 12/04/2024]
- Crosston, M. (2013). "The Pluto of International Organizations: MicroAgendas, IO Theory, and Dismissing the Shanghai Cooperation Organization" *Comparative Strategy*, 32 (3), 283-294.
- Dragneva, R., Wolczuk, K. (2017). "The Eurasian Economic Union Deals, Rules and the Exercise of Power." *Chatham House*, Research paper, 1-27.
- Demirel, N. (2020). "Turkey and Russia as Major Players in the Black Sea: Challenges and Opportunities." *International Journal of Engineering Technologies and Management*, 7(2), 22-30. Retrieved from https://www.academia.edu/download/62246156/03_IJETMR20_A02_202520200301-123043-5ee5q8.pdf [Erişim Tarihi: 02/12/2024].
- Dent, Christopher M. *East Asian regionalism*. London: Routledge. 2020.
- Doğan, F. Güler, A. (2023). "NATO ve Şanghay İşbirliği Örgütü'nün Terörle Mücadele Stratejilerinin Karşılaştırmalı Analizi." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, S.51. 1-17.
- Dugin, Alexander. *The Foundations of Geopolitics: The Geopolitical Future of Russia*. Moscow: Arktogeia, 2001.
- Ekici, T. Özdemir, Y. (2021). "Turkish foreign aid to Northern Cyprus: A Mother's Blessing or Curse?" *Southeast European and Black Sea Studies*. Vol. 21(3) 437-455.
- Erenel, F. (2021). "Jeopolitik Teoriler ve Avrasya'nın Merkezinde Güç Savaşları." *Avrasya Dosyası*, vol. 12, no. 1, s. 1-29.
- Eshba, M. (2013). "The Geopolitical Dynamics of the Black Sea Region." *Eurasian Studies Journal*, 8(2), 35–50.
- Freire, M.R. (2020). "Vladimir Putin, Twenty Years on: Russia's Foreign Policy." *Vestnik RUDN*, 20(3), 449-462.
- Gavrila, A., Shpakovskaya, M. A. (2018). "The EU Policy Towards The Post-Soviet Countries from The Black Sea Region." *Analele Universității din Craiova. Istorie, Anul XXIII*, 2(34). 109-117.
- Golumbeanu, M. (2018). "International Cooperation in the Black Sea Basin." *The Black Sea: Physical Environment and Ecosystem*, Springer. 150-165.
- Gurstein, B. (2020). "Black Sea Economic Cooperation (BSEC): New ways for economic consolidation of the post-Soviet countries." *Global Business & Economics Anthology*, 83-99.
- Gvosdev, Nikolas, Marsh, Christopher. *Russian Foreign Policy: Interests, Vectors, and Sectors*. New York: CQ Press, 2013.
- Helwig, Jonah. (2023). "The Impact of the Commonwealth of Independent States on Legal Harmonization in the Post-Soviet Space." *Central European University*. https://www.etd.ceu.edu/2023/helwig_jonah.pdf [Erişim tarihi: 18/06/2024].
- Hill, Fiona. *How Vladimir Putin's World View Shapes Russian Foreign Policy*. Springer, 2015.
- Islamov, Bakhtior A. *Post-Soviet Central Asia and the CIS: The Economic Background of Interdependence*. Taylor & Francis. 2018.
- Johnson, R., Taylor, K. (2023). "Dynamics of the Eurasian Economic Union." *Economic Perspectives*, 18(1), 12-34.
- Kaczmarek, M. *Russia-China Relations in the Post-Crisis International Order*. London: Routledge. 2017.
- Kara, M. (2023). "Turkish-American Strategic Partnership: Is Turkey Still a Faithful Ally?" *Southeast European and Black Sea Studies*. 431-451 <https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/14683857.2022.2088081>.

- Kembayev, Z. (2016). *Regional Integration in Eurasia: The Legal and Political Framework*. Review of Central and East European Law, Vol.41. No:2. 157-194.
- Keohane, R. O. *Power and Governance in a Partially Globalized World*. Routledge, 2002.
- Kim, Y.V., Anichkin, E.S. (2020). *Commonwealth of Independent States: Constitutional, Legal and Environmental Realities*. Ukrainian Journal of Ecology, 10(5), 110-113.
- Korolev, A. (2019). "How Closely Aligned are China and Russia? Measuring Strategic Cooperation in IR." *International Politics*. Vol.57, 1-30.
- Kozyrev A. (2002). "Foreign Policy of Russia", Russian Newspaper, December 13.
- Krapohl, S., Vasileva-Dienes, A. (2020). "The Region That Isn't: China, Russia, and the Failure of Regional Integration in Central Asia". *Asia Europe Journal*, Vol.18. 347-366.
- Kuşku-Sönmez, E. (2014). "Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün Kurumsal Yapısı ve İşlevselliği." *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, 11(44), 487-507.
- Lambert, Andrew. *Geostrategic Shifts and Their Impact on The Indo-Pacific Region*. Taylor & Francis. 2022.
- Lo, Bobo. *Russia and The New World Disorder*. Washington, D.C.: Brookings Institution Press. 2019.
- Linich, L. D. (2023). "The Commonwealth of Independent States: A Symbolic Union or Another USSR?" *Bard College. Senior Projects Spring* 1-89.
- Molchanov, M. A., (2012). "Eurasian Regionalisms and Russian Foreign Policy" *UACES Convention Exchanging Ideas on Europe* 2012, 1-16.
- Makarychev, A. (2024). "Russia and the Black Sea Region: Governance, Geopolitics, Securitisation." In *Geopolitical Shifts and Dynamics in the Black Sea Region*. 140-160. Springer. https://link.springer.com/chapter/10.1007/978-3-031-62957-0_7.
- Manoli, Panagiota. (2010). "The Dynamics of Black Sea Subregionalism." *Southeast European and Black Sea Studies*, 10(1), 55-69.
- Miheeva, N.M., Voronkova, O.Y., Kuznetsova, I. (2018). "Public Diplomacy Development Stages Through the Black Sea Economic Cooperation Organization." *International Journal of Economic Policy Studies*, 15(3), 97-110.
- Morozova, N. (2018). "Resisting the West, forging regional consensus: Russia's discourse on humanitarian cooperation in the CIS." *Geopolitics*. Vol.23, 354-377.
- Nikitin, A. (2008). "The Shanghai Cooperation Organization: A New Framework for Eurasian Security." *International Relations*, 24(1), 17-18.
- Nuriyev, El Khan. *The Post-Soviet Black Sea Region: An Emerging Hub in European Security*. Ashgate Publishing. 2008.
- Kumar S.Y. S. (2013). "India and the Shanghai Cooperation Organization: Issues and Concerns", *International Journal of China Studies*, Vol. 4, No. 3, December 2013, 343-359.
- Mangır, D. Ş. (2020). "Coğrafi ve Jeopolitik Eksende Neo-Avrasyacılık". *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(43), 193-208.
- Petrov, R., Gretskey, I. *Black Sea Regional Cooperation: Challenges and Prospects*. Routledge. 2015.
- Popescu, Nicu. *Russia's Return to Global Politics: Explaining Great Power Politics*. European Council on Foreign Relations. 2019.
- Putin, V. (2017). "Speech at the 25th APEC Economic Leaders' Meeting." *APEC Summit, Vietnam*.
- Putin, V. (2021). "Avrasya Ekonomik Forumu Konuşması." *Kremlin Resmi Yayını*. Erişim tarihi: 12 Ocak 2022.
- Ravenhill, John. *APEC and the Construction of Pacific Rim Regionalism*. Cambridge University Press. 2021.
- Rüma, İ. (2011). "Rusya'nın Karadeniz Politikası: Geçmişten Günümüze Değişen Stratejik Yaklaşımlar." *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, 66(2), 125-143.
- Ščepanović, J. (2022). "Commonwealth of Independent States at 30: Why Does Russia Still Support This Organization?" *Southeast European and Black Sea Studies*. Vol.22, 187-205.
- Simons, G. (2020). "Russian Foreign Policy and Public Diplomacy: Meeting 21st Century Challenges." *Vestnik RUDN, International Relations* Vol. 20. No. 3, 491-503.

Sluga, G. (2019). "Remembering 1919: International Organizations and the Future of International Order." *International Affairs*, Vol.95. 25-43.

Stribis, G. (2003). "The Legal Personality of the Black Sea Economic Cooperation Organization." *International Organizations Law Review*, 2(1), 127-150.

Torkunov, A. V., Zagorski, A. (2019). "Evolution of the Commonwealth of Independent States." *The Diplomatic Record 1992-1993*. 103-113.

Tsygankov, Andrei. P. *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*. Rowman & Littlefield. 2016.

Wilson, Andrev. *Ukraine Crisis: What It Means for the West*. Yale University Press. 2022.

Winrow, Gareth. *Turkey and the Caucasus: Domestic Interests and Security Concerns*. Routledge. 2000.

Yahuda, Michael. *The International Politics of the Asia-Pacific*. Routledge. 2018.

Ziegler, C. E. (2018). "Russian Diplomacy: Challenging the West." *Routledge Handbook of Russian Foreign Policy*, 74-89.